

სანდრო-გიორგი სარუხანიშვილი*

ქონებრივი ღირებულების შემცველი დიდი მონაცემების სამართლებრივი დაცვა საბანკო კონკურენციაში

I. შესავალი

საზოგადოება ზრდასთან ერთად კომპლექსური ხდება, ტექნოლოგიური განვითარების ტემპი მატულობს, ადამიანები უფრო არაკომპეტენტურები ხდებიან, ტექნოლოგიების დახმარებით ყველა ადამიანის მოქმედება გაციფრულებულია.¹ სულ უფრო იზრდება დამოკიდებულება ინტერნეტზე, სოციალურ მედიასა თუ სხვა ტექნოლოგიურ ნოვაციებზე.² ტექნოლოგიური პროგრესის განვითარებასთან ერთად იზრდება პერსონალურ მონაცემთა გამოყენების შემთხვევები.³ მონაცემების ანალიტიკის განვითარებულ ტექნოლოგიებს შეუძლია ყველაფრის მონაცემებად გარდაქმნა,⁴ ბიზნესი უფრო დამოკიდებული ხდება დიდი მონაცემების მოპოვებასა და დამუშავებაზე, ასევე, პერსონალურ მონაცემებს, რომელთაც კომპანიები ფლობენ აქვს ეკონომიკური ღირებულება.⁵ ბაზარზე არსებულ მნიშვნელოვანი მოთამაშეებს – Microsoft, Amazon, eBay, Baidu, Apple, Facebook, and Tencent – აქვს მონაცემთა ვრცელი ბაზა, რაც მათ აძლევს უპირატესობას კონკურენციაში, მით უმეტეს, რომ ისინი სთავაზობენ მომხმარებლებს ფინანსურ მომსახურებას, როგორებიცაა აქტივების მართვა, გადახდები და სასესხო აქტივობები.⁶

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის სამართლის მაგისტრი, დოქტორანტი.

¹ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, iss. 2, 2017, 363.

² Big data, იხ., <<https://bit.ly/3yMr6zC>> [11.07.2021]

³ Rossi B., Big Data vs. Privacy: the Big Balancing Act, იხ., <<https://bit.ly/3r30yHA>> [11.07.2021]

⁴ Purtova N., Do Property Rights in Personal Data Make Sense after the Big Data Turn? Individual Control and Transparency, Journal of Law and Economic Regulation, Vol. 10, iss. 2, 2017, 66.

⁵ იხ., Chirita A. D., The Rise of Big Data and the Loss of Privacy, Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law: Towards a Holistic Approach? Edited by Bakhoum M., Gallego B. C., Mackenrodt M., Surblytė-Namavičienė G., Berlin, 2018, 154-191.

⁶ Global financial watchdogs take aim at Big Tech's data dominance, იხ., <<https://reuters/3IVYMQG>> [09.03.2022]

მეტიც, პერსონალური მონაცემები კავშირშია დიდ მონაცემებთან, რომლებიც, გავლენას ახდენს თითოეულ ადამიანზე.⁷ მისი დამუშავებისას თანმდევი შედეგის მიმართ სამართლებრივი სისტემა კი არ არის იმუნური.⁸ მეტიც, ციფრულმა ტრანსფორმაციამ შეცვალა სამართლის სტრუქტურაც, რადგან ბევრ ფუნქციას საკუთარ თავზე იღებს ხელოვნური ინტელექტი, რომელიც ალგორითმზეა დაფუძნებული.⁹

სიახლეა დიდი მონაცემების კვლევა საქართველოს სამართლებრივი სივრცისთვის. კომპანიების მიერ მომხმარებლებისა და მათი პრეფერენციების შესახებ ინფორმაციის შეგროვება მზარდია, მონაცემთა ზეგავლენა, როგორც კონკურენციის ანალიზის ერთ-ერთი ფაქტორი, თანდათან მეტ ყურადღებას იპყრობს.¹⁰ საქართველოში აღნიშნული საკითხი იურიდიული კუთხით არ არის შესწავლილი, არ არის გამოკვლეული, თუ როგორ შეიძლება კომპანიებმა ერთმანეთისგან დაიცვას თავი კონკურენციის პირობებში? პრობლემურია კომპანიების მიერ მოპოვებული დიდი მონაცემების სამართლებრივი სტატუსის განმარტებაც, მაშინ, როდესაც დიდ მონაცემებს აქვს ეკონომიკური ღირებულება და ის შესაძლებელია განიმარტოს ქონებრივი უფლების ობიექტად.

ნაშრომის მიზანია დიდი მონაცემების მოპოვებისას პერსონალური მონაცემების დამუშავების ფარგლების ანალიზი, მისი საკანონმდებლო მოწესრიგება როგორც საქართველოში, ასევე ევროკავშირში; დიდი მონაცემების ჭრილში პერსონალური მონაცემების გამოყოფა და მისი, როგორც ქონებრივი უფლების დაცვა კონკურენციის პირობებში, რადგან მომხმარებლებს უნდა შეეძლოთ კონტროლი როდის და ვის მისცენ საკუთარი ინფორმაცია და უნდა ჰქონდეთ საშუალება იცოდნენ როგორ გამოიყენებენ მათ მონაცემებს.¹¹

საქართველოს კანონმდებლობა არ ცნობს იურიდიული პირების პერსონალური მონაცემების კონცეფციას, შესაბამისად, განხილულ და რეკომენდაციების სახით წარმოდგენილი იქნება, თუ როგორ უნდა მოხდეს საბანკო სექტორში შეგროვებული დიდი მონაცემების დამუშავებისას იურიდიული პირის პერსონალური მონაცემების დაცვა.

⁷ Paterson M., McDonagh M., Data Protection in an Era of Big Data: Challenges Posed by Big Personal Data, *Monash University Law Review*, Vol. 44, 2018, 1.

⁸ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, *Cornell Journal of Law and Public Policy*, Vol. 27, iss. 2, 2017, 358.

⁹ პროფ. გიორგი ხუბუა – სამართლის დიგიტალიზაცია, იხ., <<https://bit.ly/3FmSSa6>> [06.05.2022]

¹⁰ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 11.

¹¹ Ursic H., The Failure of Control Rights in the Big Data Era: Does a Holistic Approach Offer a Solution?, ნაშრომში: Consumer Protection and Intellectual Property Law: Towards Historical Approach, Mor Bakhoun, Beatriz editors: Conde Gallego, Mark-Oliver Mackenrodt, GintarėSurblytė-Namavičienė, 2018, 56.

ნაშრომში გამოყენებული იქნება თვისებრივი მეთოდი, კერძოდ, ბანკის თანამშრომლებთან ინტერვიუები, თუ როგორ პოულობენ კლიენტებს, რა ინფორმაცია მიეწოდებათ კლიენტების თაობაზე და როგორ იყენებენ კლიენტების მონაცემებს. ასევე მიმოიხილება დიდი მონაცემებისა და კონკურენციის, საბანკო სამართლისა და პერსონალური მონაცემების დაცვის სტანდარტების თაობაზე საქართველოსა და საერთაშორისო კანონმდებლობა და ქართული თუ უცხოური ლიტერატურა.

ნაშრომი შედგება ხუთი ნაწილისგან, რომელთაგან I და V წარმოადგენს, შესაბამისად, შესავალსა და დასკვნას. ძირითადი კვლევა მოქცეულია II-IV ნაწილებში.

II. დიდი მონაცემები, როგორც ქონებრივი უფლება და დამუშავების სამართლებრივი მოწესრიგება

1. დიდი მონაცემები

ტერმინი „დიდი მონაცემები“ ბუნდოვანი და არაზუსტია, თუმცა იგი, როგორც წესი, უკავშირდება მონაცემთა სიმრავლის დიდ მოცულობას, ფართო მასშტაბის გამოთვლითი ძალის, არასტანდარტული პროგრამული უზრუნველყოფისა და მეთოდების გამოყენების საჭიროებას, რათა მოკლე დროში მონაცემებიდან მიღებულ იქნეს ღირებულება.¹² როგორც 2016 წელს დე მაურო აღნიშნავდა, „დიდი მონაცემები არის ინფორმაციის ერთობლიობა, რომელიც ხასიათდება ისეთი მაღალი სიჩქარით, არაერთგვაროვნებითა (მრავალფეროვნებით) და მოცულობით, რომ მოითხოვს სპეციალურ ტექნოლოგიებსა და ანალიტიკურ მეთოდებს, რათა არსებული ინფორმაცია გარდაიქმნას ღირებულებად“.¹³ დიდ მონაცემებში ასევე გულისხმობენ იმ მოცულობის მონაცემთა სიმრავლეს, რომლის შეგროვება, მართვა და დამუშავება ტრადიციული მონაცემთა ბაზებისა და შესაბამისი პროგრამების მეშვეობით შეუძლებელია.¹⁴ დიდი მონაცემები ხასიათდება მაღალი მოცულობით, მაღალი სიჩქარითა და მონაცემთა მრავალ-

¹² Kalyvas J. R., A Big Data Primer for Executives, Big Data: A Business and Legal Guide, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015, 1.

¹³ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 5.

¹⁴ ჯაფარიძე ა., დიდი მონაცემები – ნაკადების დამუშავება რეალურ დროში, ნაშრომი ინფორმაციული ტექნოლოგიების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თსუ, თბილისი, 2019, 6.

ფეროვნებით¹⁵, რაც მას აქცევს დიდ მონაცემებად და განასხვავებს მას ზოგადი, ტრადიციული მონაცემებისგან.¹⁶

მონაცემთა მოცულობა გულისხმობს დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების შესაძლებლობას შეინახოს და ურთიერთდაკავშირებული სერვერების მეშვეობით მართოს დიდი მოცულობის მონაცემთა კრებული.¹⁷ მონაცემთა სიჩქარე გულისხმობს დიდი მოცულობის მონაცემების რეალურ დროში, ანუ უმოკლეს დროში დამუშავებასა და პროგნოზების გაკეთების საშუალებას, რაც დიდ ღირებულებას ანიჭებს მას.¹⁸ სიჩქარე მიუთითებს ასევე დროის იმ მოკლე მონაკვეთზე, რაც საჭიროა ახალი მონაცემების შესაგროვებლად. მონაცემთა მრავალფეროვნებაში იგულისხმება განსხვავებული ინფორმაცია, მონაცემები, რომლებიც შეიძლება იყოს როგორც სტრუქტურირებული, ასევე არასტრუქტურირებული.¹⁹

თავის მხრივ, მონაცემები შესაძლებელია აღინეროს როგორც გარკვეული „ჭურჭელი“ ინფორმაციის წარმოჩენისთვის, რომელზედაც წვდომა შესაძლებელია ინფორმაციული და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების საშუალებით.²⁰

დიდი მონაცემების შეგროვება, მოპოვება და დამუშავება მოიცავს ანალიტიკურ საშუალებებს, რომლებიც ეფუძნება ხელოვნურ ინტელექტსა და მანქანურ სწავლებას, ანუ დასწავლისუნარიან ალგორითმს.²¹ მანქანური სწავლებისას ხელოვნური ინტელექტის ალგორითმი „იკვებება“ მონაცემებით და სწავლობს, თუ უკეთესად როგორ ამოიცნოს შესაბამისი კანონზომიერებები,²² რათა მზარდი

¹⁵ Gartner IT glossary, Big Data, იხ., <<https://gtmr.it/3kP95wy>> [02.06.2021]

¹⁶ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 5-6.

¹⁷ Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, Toreador, Internal Rev. No. 1, December 31, 2016, 17.

¹⁸ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 6.

¹⁹ Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, Toreador, Internal Rev. No. 1, December 31, 2016, 17-18.

²⁰ Chrobak L., Proprietary Rights in Digital Data? Normative Perspectives and Principles of Civil Law, Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law: Towards a Holistic Approach?, edited by Bakhom M., Conde Gallego B., Mackenrodt M., Surblytė-Namavičienė G., MPI Studies on Intellectual Property and Competition Law, Vol. 28, Springer, 2018, 255.

²¹ ლოთიშვილის-შნარენბერგერი ს., შიში ჭამს თავისუფლებას: რატომ უნდა დავიცვათ ჩვენი ძირითადი უფლებანი, თბილისი, 2020, 119.

²² Purtova N., Do Property Rights in Personal Data Make Sense after the Big Data Turn? Individual Control and Transparency, Journal of Law and Economic Regulation, Vol. 10, iss. 2, 2017, 65.

მოცულობის ინფორმაცია დიდი სისწრაფით მოიპოვოს და შეაგროვოს.²³ დროთა განმავლობაში მანქანური სწავლების კომპიუტერული ალგორითმი მონაცემებში კანონზომიერებების პოვნის შემდეგ ავტომატურად აუმჯობესებს ალგორითმის მუშაობას.²⁴ დიდი მონაცემების მიზანია შეგროვდეს რაც შეიძლება მეტი მონაცემი, მასიური ინფორმაცია, მისი ანალიზისთვის და შემდგომ მიღებულ იქნეს გადანყვეტილება მასზე დაყრდნობით.²⁵

დიდი მონაცემები მოიპოვება ყოველდღიურ ცხოვრებაში გამოყენებული დეტალიზებული ელექტრონული დოკუმენტაციის საშუალებით, შედეგად შესაძლებელი ხდება პროგნოზირებადი მოდელების შემუშავება, რომლებიც მოცემულ ვითარებაზე დაყრდნობით შეაფასებს კონკრეტული შედეგის ხდომილების შესაძლებლობას.²⁶ მეტიც, დიდი მონაცემები არა მარტო პროგნოზირებს პიროვნების ქცევას, არამედ ზეგავლენას ახდენს პიროვნების ქცევაზე.²⁷ შესაბამისად, ადამიანს, გარკვეულწილად ერთმევა თვითგამორკვევის უფლება, თავისუფალი არჩევანის გაკეთების უფლება, რადგან შესაძლებელია გარკვეული თვისებებისა და პიროვნული შეხედულებების მანიპულაციის საშუალებით, გაირიყოს ადამიანთა რომელიმე ჯგუფი.²⁸

დიდი მონაცემები ანალიტიკური მონაცემების ნაკრებია, ემპირიულ ანალიტიკასა და ალგორითმზეა აგებული, შესაბამისად, დიდ მონაცემებს არ აქვს უნარი განაცალკეოს კარგი და ცუდი მონაცემი, რადგან იგი დასწავლისუნარიან მანქანასა და მის შემქმნელზეა დამოკიდებული.²⁹ შესაბამისად, დიდი მონაცემები არის ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელსაც დასწავლისუნარიანი მანქანა, ალგორითმსა და ემპირიულ ანალიტიკაზე დაყრდნობით მოიპოვებს და შეინახავს ნელდ მდგომარეობაში.

²³ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 2, იხ., <www.oecd.org>[24.07.2021]

²⁴ Surden H., Machine learning and law: An overview, Research Handbook on Big Data Law, edited by Vogl R. Edward Elgar, 2021, 171.

²⁵ Agh J., The impact of the GDPR on Big Data, December 20, 2020, იხ., <<https://bit.ly/3rhGJ0C>> [10.04.2022]

²⁶ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, iss. 2, 2017, 363-364.

²⁷ იქვე, 402.

²⁸ ლოითჰოისერ-შნარენბერგერი ს., შიში ჭამს თავისუფლებას: რატომ უნდა დავიცვათ ჩვენი ძირითადი უფლებანი, თბილისი, 2020, 119.

²⁹ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, iss. 2, 2017, 360.

1.1. დიდი მონაცემების ტიპები და კლასიფიკაცია

დიდი მონაცემები მრავალი ფორმით გამოირჩევა. მონაცემთა კლასიფიკაციისთვის შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს მონაცემთა საცავი, შინაარსობრივი ტიპები/ფორმატები და მონაცემთა სტრუქტურებში შენახვა (data staging).³⁰

სოციალური მონაცემები, მანქანური მონაცემები და ტრანზაქციული მონაცემები – დიდი მონაცემების სამი მთავარი წყაროა. მედია არის მთავარი წყარო სოციალური მონაცემების. მონაცემთა ეს ტიპი მნიშვნელოვნად გამოიყენება მარკეტინგული ანალიზისთვის, რადგან ამით ხდება მომხმარებლის ქცევასა და განცდებზე დაკვირვება. მანქანური მონაცემები მოპოვებულია მოწყობილობებიდან, მანქანებში ჩაშენებული სენსორებიდან თუ ვებ-ჟურნალებიდან, რომლებიც თვალ-ყურს ადევნებს მომხმარებლის ქცევას; მანქანური მონაცემები მოიპოვება ნივთების ინტერნეტის (internet of things) საშუალებით, რომელიც უფრო პოპულარული ხდება და ვრცელდება მსოფლიოში, რაც მსგავსი მონაცემების ზრდას მოასწავებს.³¹

დიდი მონაცემების შინაარსობრივი ფორმატის მიხედვით გამოარჩევენ სტრუქტურირებულ, ნახევრად-სტრუქტურირებულ და არასტრუქტურირებულ მონაცემებს. სტრუქტურირებული მონაცემები განსაზღვრავს არეებს, კერძოდ, რა სახის მონაცემებს შეიცავს ესა თუ ის არე და როგორ უკავშირდება ერთმანეთს, მაგ., სტრუქტურული მონაცემებია: მომხმარებლის სახელი და გვარი, მისამართი, ტელეფონის ნომერი და ა.შ. არასტრუქტურირებული მონაცემებისგან განსხვავებით, სტრუქტურირებული მონაცემების დამუშავება მარტივია და გამოიყენება სავაჭრო მიზნებისთვის.³² ნახევრად-სტრუქტურირებული მონაცემები ინფორმაციაა, რომელიც არ არის სტრუქტურირებული, მაგრამ აქვს გარკვეული სტრუქტურა. არასტრუქტურირებული მონაცემები არის ინფორმაციის სახე, რომელსაც არ აქვს წინასწარ განსაზღვრული სტრუქტურა ან მონაცემთა მოდელი.³³ არასტრუქტურირებულ მონაცემებს არ აქვს სპეციფიკური მოდელი, საჭიროებს განსხვავებულ და უახლესი ალგორითმებით დამუშავებას, რათა შეიძინოს სავაჭრო ღირებულება.³⁴

³⁰ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12 No.12 (2021), 4237-4238.

³¹ იქვე.

³² Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 6.

³³ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12 No.12 (2021), 4237-4238.

³⁴ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 6.

ტრადიციულად არსებობს სტრუქტურებში მონაცემთა შენახვის ფართო დიაპაზონი, ანდა უშუალო მონაცემთა შემნახველი სივრცეები/სტრუქტურები, მაგ., მონაცემთა საცავი, მონაცემთა ცენტრებში სტრუქტურებში შემნახველი სფეროები და სხვ. თუმცა ეს ყველაფერი ძვირია და ინახება რამდენიმე თვის განმავლობაში.³⁵

მონაცემთა დამუშავება, რომელიც წარმოშობს თავად მონაცემებს ასევე შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს მონაცემთა კლასიფიკაციისთვის, კერძოდ, პაკეტებად დამუშავება, რომელიც დიდი მოცულობის მონაცემებს ერთდროულად ამუშავებს, შეიცავს რა მილიონ ჩანაწერს, შეუძლია დაამუშაოს ფაილებად, ჩანაწერებად და ა.შ. ნაკადების დამუშავების დროს რეალურ დროში მონაცემთა ერთი კომპიუტერიდან მეორე კომპიუტერში მოძრაობისას შესაძლებელია მათი ინტერპრეტაცია. რეალურ დროში მონაცემთა დამუშავება იმის გარანტიაა, რომ მონაცემების დამუშავებისას საჭირო რეაქცია იქნება დაუყოვნებლივი, მეტიც, ნამებში.³⁶

1.2. დიდი მონაცემების პრაქტიკული საჭიროება

ეკონომიკაში დიდი მონაცემები გამოიყენება ინოვაციების, განახლებული, გაუმჯობესებული, ტარგეტირებული (მომხმარებლის მახასიათებლებზე გამიზნული) პროდუქტისა და მომსახურების მიწოდებისთვის.³⁷ დიდ მონაცემებს შეუძლია ადამიანის სიცოცხლის გადარჩენა, გაუმჯობესოს სახელმწიფო სამსახურების მომსახურების ხარისხი, გაზარდოს ბაზრის ეფექტიანობა.³⁸ შესაბამისად, ციფრული სამყაროს განვითარებასთან ერთად დიდი მონაცემების გამოყენებას მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს.

მომხმარებელთა მონაცემები კომპანიებისთვის „ძველი ეკონომიკის“ დროსაც ინფორმაციის მნიშვნელოვანი წყარო იყო მომხმარებელთა მსყიდველობითი პრეფერენციების პროგნოზირების, მათი მხარჯველობითი შესაძლებლობის ანალიზისთვის და სხვ. მარკეტინგი ეყრდნობა ბაზრის კვლევებს, რომლებიც მოიცავდა მონაცემთა სისტემურ შეგროვებას, დამუშავებასა და ანალიზს. ბიზნესის ყველა სექტორისთვის ციფრული ეკონომიკის ტექნოლოგიურმა ცვლილებებმა

³⁵ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12 No.12 (2021), 4237-4238.

³⁶ იქვე.

³⁷ Antitrust and (Big) Data, Practical Law Practice Note w-020-5246, იხ., <<http://westlaw.com>> [22.07.2021]

³⁸ Deconstructing the Antitrust Implications of Big Data, Keynote Remarks of FTC Chairwoman Edith Ramirez, 43rd Annual Conference on International Antitrust Law and Policy, Fordham Competition Law Institute იხ., <<https://bit.ly/36Xpl6z>> [24.07.2021]

განავითარა მონაცემთა შეგროვების, დამუშავების და კომერციული მიზნებით გამოყენების შესაძლებლობა, ამიტომ, კომპანიების მიერ საკუთარი პოზიციების გასაუმჯობესებლად დღეს დიდი ყურადღება ეთმობა მონაცემთა გამოყენების ეკონომიკურ უპირატესობას. მონაცემთა გამოყენება ხელს უწყობს იმ მექანიზმების განვითარებას, რომლებიც პროდუქციისა და მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესებას ემსახურება და ეკონომიკურად ეფექტურია.³⁹

დიდი მონაცემები კომპანიებს აძლევს საშუალებას მომხმარებლების შესახებ იცოდნენ ისეთი ინფორმაცია, როგორიცაა ოჯახის წევრების შემადგენლობა, კვებითი ჩვეულებები, შესყიდვების ისტორია, ონლაინ და ტრადიციულ მაღაზიებში ვიზიტის სიხშირე.⁴⁰ რასაც ფინანსურთან ერთად პრაქტიკული საჭიროებაც აქვს იმდენად, რამდენადაც აღნიშნულ ინფორმაციას კომპანიები ტარგეტირებული მარკეტინგისთვის იყენებენ. დიდი მონაცემების პრაქტიკული საჭიროებისთვის აუცილებელია დიდი მონაცემების გარემოს არქიტექტურის მოწყობა, ისე, რომ კომპანიამ სხვადასხვა წყაროებიდან მიღებული დიდი მონაცემების დამუშავება შეძლოს სწრაფად, რეალურ დროში და ნაკლები დანახარჯებით.⁴¹ ეს თავის მხრივ მიიღწევა დიდი მონაცემების კომპლექსური ეკოსისტემის შექმნით.

დიდი მონაცემების კომპლექსური ეკოსისტემის შესაქმნელად ორი ძირითადი პლატფორმა გამოიყენება, რომელიც აკავშირებს ერთმანეთთან მომხმარებელსა და ბაზარზე მოთამაშეს, ესენია: „ყურადღების“ პლატფორმა და დამაკავშირებელი პლატფორმა. ყურადღების პლატფორმა წარმოადგენს სოციალურ ქსელებს, რომლებიც მომხმარებლებს უფასო მომსახურებას უწევს, ხოლო მომხმარებელი იხდის საკუთარი ყურადღებით, მაგ., რეკლამებზე „დანკაპუნებითა“ თუ სოციალურ ქსელებში საკუთარი მონაცემების განთავსებით. დამაკავშირებელი პლატფორმა უზრუნველყოფს ისეთი სივრცის შექმნას, სადაც ერთმანეთს უკავშირდებიან სხვადასხვა ჯგუფები: დამსაქმებელი და დასაქმებული, გამყიდველი და მყიდველი. დამაკავშირებელი პლატფორმა მომსახურების მისაღებად აწესებს ფიქსირებულ ღირებულებას. ამ დროს გროვდება მონაცემები, რომლებიც განათავსა სხვადასხვა ჯგუფმა, რათა ალგორითმმა გამოითვალოს და დააკავშიროს მომხმარებლები ჯგუფების მიხედვით.⁴²

³⁹ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 8-9.

⁴⁰ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 5-6.

⁴¹ ჯაფარიძე ა., დიდი მონაცემები – ნაკადების დამუშავება რეალურ დროში, ნაშრომი ინფორმაციული ტექნოლოგიების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თსუ, თბილისი, 2019, 8.

⁴² Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 12-13.

თავის მხრივ დიდი მონაცემები კომპლექსური ეკოსისტემის დახმარებით გროვდება, გადაეცემა და გარდაიქმნება ფულად ღირებულებაში.⁴³ თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მონაცემების მხოლოდ შეგროვება, იქნება ეს პატარა, თუ დიდი მონაცემები, სრულიად უსარგებლოა, თუკი ისინი გარკვეულ კონტექსტს არ მიესადაგება, რაც უმთავრესია ბიზნესისთვის და მათ მთავარ კითხვას წარმოადგენს, თუ რაში გამოიყენებენ ამა თუ იმ მონაცემს.⁴⁴

აშკარაა, რომ მონაცემები მნიშვნელოვანია იმ მომსახურებებისთვის, რომელთათვისაც მონაცემები, მეტნაკლებად, არის თვითონ პროდუქტი ან მჭიდროდაა დაკავშირებული პროდუქტთან. მონაცემებთან წვდომა ფირმებსა თუ კომპანიებს საშუალებას აძლევს ეძიონ ახალი ბიზნესშესაძლებლობები; მონაცემთა მეორეული გამოყენებით, რომლებიც შეგროვებულ იქნა ერთი გარკვეული მომსახურებისთვის, კომპანიებს შეუძლიათ შექმნან ახალი მომსახურება იმავე მონაცემების გამოყენებით,⁴⁵ რაც, თავის მხრივ, ქმნის ახალ ეკონომიკურ პერსპექტივასა და მონაცემებს ანიჭებს ღირებულებას. მეტიც, პერსონალური მონაცემები არის კომერციული დიდი მონაცემები, რომელსაც მონაცემთა ბაზრის მოთამაშეები ყიდნიან მარკეტინგული მიზნებისთვის.⁴⁶

დასკვნის სახით, შეიძლება ითქვას, რომ დიდი მონაცემები „ნედლ“ მდგომარეობაში ინახება, იგი მოიპოვება მანქანური სწავლების შედეგად შემუშავებულ ალგორითმსა და ემპირიულ ანალიზზე დაყრდნობით. დიდ მონაცემებს ჩვეულებრივი მონაცემებისგან მაღალი სიჩქარე, მრავალფეროვნება და მოცულობა განასხვავებს. მისი მოპოვების წყარო მრავალია, თუმცა სოციალური ქსელების, მანქანური და ტრანზაქციული მონაცემი სამი ძირითადი წყაროა.

დიდი მონაცემები შეიძლება იყოს სტრუქტურირებული, ნახევრად სტრუქტურირებული და არასტრუქტურირებული. ასევე, მონაცემების დამუშავების შედეგად წარმოიშობა ახალი მონაცემები, რომელიც, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს დიდი მონაცემი.

კომპანიებისთვის დიდ მონაცემებს აქვს ეკონომიკური ღირებულება და, შესაბამისად, პრაქტიკული დანიშნულება. ეკონომიკაში დიდი მონაცემები გამოიყენება ინოვაციების, ტარგეტირებული, განახლებული და გაუმჯობესებული

⁴³ იქვე, 12.

⁴⁴ ჯაფარიძე ა., დიდი მონაცემები – ნაკადების დამუშავება რეალურ დროში, ნაშრომი ინფორმაციული ტექნოლოგიების მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, თსუ, თბილისი, 2019, 7.

⁴⁵ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 10-11.

⁴⁶ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 4, იბ., <<https://bit.ly/3u24DPd>> [03.04.2022]

პროდუქტისა და მომსახურების მიწოდებისთვის. თანამედროვე ტექნოლოგიები ბოლომდე არ არის მზად დიდი მონაცემების დამუშავებისთვის, მაგრამ მისი პრაქტიკული გამოყენებისთვის აუცილებელია დიდი მონაცემების ეკოსისტემის მოწყობა, ხოლო დიდი მონაცემები კომპლექსური ეკოსისტემის დახმარებით გროვდება, გადაეცემა და გარდაიქმნება ფულად ღირებულებაში.

2. დიდი მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავების მომწესრიგებელი ნორმები

2.1. დიდი მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავების მოწესრიგება ევროკავშირში

არ არსებობს კანონი, ანდა ნორმა, რომელიც მოაწესრიგებდა დიდი მონაცემების მოპოვებასა და დამუშავებას, თუმცა დიდი მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავების რეგულირება შესაძლებელია არსებული ნორმების ფარგლებში, რომლებიც იცავს პერსონალურ მონაცემებს.⁴⁷ ევროკავშირში დიდი მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავების კუთხით, მნიშვნელოვანი ნორმატიული დოკუმენტია „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია“ (EU) 2016/679 – GDPR, რომელიც ძალაში 2018 წლის 25 მაისს შევიდა. ევროპის „მონაცემთა დაცვის ზოგადმა რეგულაციამ“ ჩამოაყალიბა წესები პერსონალური მონაცემების დამუშავებისთვის, მათ შორის, შეგროვებისთვის, გამოყენებისთვის, მათზე წვდომისთვის და გადაადგილებისთვის, ასევე გადაცემისთვის.⁴⁸

ევროკავშირი თავდაპირველად შეიქმნა როგორც ეკონომიკური კავშირი, ის არ იყო ადამიანის უფლებათა ორგანიზაცია.⁴⁹ ევროპის თანამეგობრობის დამფუძნებელი დოკუმენტები არ უთითებდა ადამიანის უფლებებზე, როგორც დამფუძნებელ პრინციპზე, თუმცა განახლებული ხელშეკრულებების მიხედვით, როგორებიცაა „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულება“, მასტრიხტის ხელშეკრულება და სხვა, ადამიანის უფლებების დაცვა ევროკავშირის საყრდენი პრინციპი გახდა.⁵⁰ უნდა აღინიშნოს, რომ ევროკავშირი არ იყენებს ისეთ ტერმინებს, როგორებიცაა ადამიანის უფლებები ან კონსტიტუციური უფლებები, ნაცვლად ამისა იყენებს ძირითად უფლებებს.⁵¹

⁴⁷ იხ., Big Data and Data Protection, იხ., <<https://bit.ly/3JmgbRW>> [10.04.2022].

⁴⁸ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 8.

⁴⁹ Rochere J. D. de la, Challenges for the Protection of Fundamental Rights in the EU at the Time of the Entry into Force of the Lisbon Treaty, Fordham International Law Journal, Vol. 33, 2011, 1777.

⁵⁰ Sokhi-Bulley B., The Fundamental Rights Agency of the European Union: A New Panopticism, Human Rights Law Review 11:4, 2011, 692.

⁵¹ Sloot B., Legal fundamentalism: is data protection really a fundamental right?, Data Protection

დღეისთვის, ევროკავშირში ძირითადი უფლებების ორი ძირითადი წყარო არსებობს, პირველი, კანონის დაუწერელი ზოგადი პრინციპები და, მეორე, „ძირითადი უფლებების ევროკავშირის ქარტია“, რომლის იურიდიულად სავალდებულოება 2009 წელს, ლისაბონის ხელშეკრულების ხელმოწერის შემდეგ აღიარეს. დაუწერელი პრინციპები გამომდინარეობს ევროსასამართლოს⁵² გადაწყვეტილებებიდან⁵³ და იმ ძირითადი უფლებებიდან, რომლებიც გარანტირებულია ECHR-ით და წევრ-სახელმწიფოთა კონსტიტუციური ტრადიციებით.⁵⁴ თავის მხრივ, ქარტიის 51-ე მუხლი ავალდებულებს ევროკავშირის ინსტიტუტებსა და წევრ-სახელმწიფოებს, სუბსიდიარობის პრინციპის დაცვით, კავშირის კანონების განხორციელებისას, დაიცვან ქარტიის მუხლები.⁵⁵

პრინციპების ნაწილის კოდიფიკაცია მოხდა ევროკავშირის ხელშეკრულებებში, თუმცა უმეტესობა დაუწერელი და სამოსამართლო პრაქტიკის შედეგია.⁵⁶ ორივე იურიდიულად სავალდებულოა, თუმცა უფლებების პატივისცემა ხდება, ხოლო პრინციპისა – ზედამხედველობა.⁵⁷ პრინციპები, ასევე, ევროკავშირის მოქმედებისა და პოლიტიკის განხორციელების საფუძველია.⁵⁸ თუ არ არსებობს ძირითადი უფლების დაცვის საფუძველი, მაშინ კანონის ზოგადი პრინციპია ინსტრუმენტი, რომელსაც მიმართავს სასამართლო, როდესაც ევროკავშირის იურისდიქციის ქვეშ განსახილველი შემთხვევისას ევროკავშირის კანონმდებლობა ვერ იძლევა საშუალებას დაცულ იყოს ძირითადი უფლებები.⁵⁹

„ძირითადი უფლებების ევროკავშირის ქარტიის“ სტრუქტურა მნიშვნელოვნად მიუთითებს დოკუმენტის არსზე.⁶⁰ ქარტია აყალიბებს ისეთ უფლებებსა

and Privacy: (In)visibilities and Infrastructures, Editors: Ronald Leenes, Rosamunde van Brakel, Serge Gutwirth, Paul De Hert, 2017, 3-30.

⁵² ლისაბონის ხელშეკრულებამდე სასამართლოს ერქვა ევროპის თანამეგობრობის მართლმსაჯულების სასამართლო.

⁵³ Applying the Charter of Fundamental Rights of the European Union in law and policymaking at national level, Luxembourg, 2020, 15-16.

⁵⁴ Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, OJ C 306, 17.12.2007, Art. 6(3).

⁵⁵ Charter of Fundamental Rights of the European Union, Art 51, para. 1, EU 2012/C 326/02;

⁵⁶ Cuyvers A., General Principles of EU Law, East African Community Law: Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects, edited by Cuyvers Armin, Ugirashebuja Emmanuel, Ruhangisa John Eudes, and Ottervanger Tom, BOSTON: Brill, 2017, 218.

⁵⁷ Charter of Fundamental Rights of the European Union, Art 51, para. 1, EU 2012/C 326/02.

⁵⁸ იხ., Rochere J. D. de la, Challenges for the Protection of Fundamental Rights in the EU at the Time of the Entry into Force of the Lisbon Treaty, Fordham International Law Journal, Vol. 33, 2011, 1776-1799.

⁵⁹ Cuyvers A., General Principles of EU Law, East African Community Law: Institutional, Substantive and Comparative EU Aspects, edited by Cuyvers Armin, Ugirashebuja Emmanuel, Ruhangisa John Eudes, and Ottervanger Tom, BOSTON: Brill, 2017, 220.

⁶⁰ Charter of Fundamental Rights of the European Union, EU 2012/C 326/02.

და თავისუფლებებს, რომლებსაც განამტკიცებს გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაცია თუ ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენცია. მეტიც, ძირითადი უფლებების დაცვა ევროკავშირის სამართლებრივი წესრიგის ერთ-ერთი საფუძველია.⁶¹

ძირითადი უფლების არსის ცნებას სათავეს 1949 წლის გერმანიის კონსტიტუციიდან იღებს, რომლის თანახმადაც, ძირითადი უფლების არსში ჩარევა, ანუ ზემოქმედების მოხდენა, დაუშვებელია.⁶² ძირითადი უფლების არსი ევროკავშირის სამართლის ზოგადი პრინციპია; ძირითადი უფლების არსი არის „მყარი ბირთვი“, რომელიც ყველა ძირითად უფლებას აქვს, უზრუნველყოფს რა ყველა პირს თავისუფლების სივრცით, და მასში ჩარევა დაუშვებელია.⁶³ ძირითადი უფლების არსში ჩარევა ხდება მაშინ, როდესაც ძირითად უფლებაში ჩარევა შეუძლებელს ხდის უფლებით სარგებლობას, ანდა საერთოდ აუფასურებს თვით უფლების არსებობას. ასევე, მაშინაც, როდესაც ძირითად უფლებაში ჩარევა გაუმართლებელია საზოგადოებრივი ინტერესითა თუ ლეგიტიმური მიზნით.⁶⁴

ერთმანეთისგან განსხვავდება ჩარევა ძირითადი უფლებებში და ჩარევა ძირითადი უფლებების არსში. ძირითადი უფლებების მოქმედების შეჩერება შესაძლებელია საჯარო ინტერესისა და საჯარო უსაფრთხოების საფუძვლით, თუმცა ძირითადი უფლების არსზე ზემოქმედება დაუშვებელია.⁶⁵ თუ გატარებული ზომების შედეგად პირს ძირითადი უფლების რომელიმე ასპექტით სარგებლობის უფლება ერთმევა, მაშინ როცა ძირითადი უფლების დანარჩენი ასპექტი ხელშეუხებელია, ამით ხდება ძირითადი უფლების არსში ჩარევა, რაც ვერ გამართლდება ვერავითარი საფუძვლით.⁶⁶ ნებისმიერი შეზღუდვა, რომელიც შეიძლება დაწესდეს ქარტიით გათვალისწინებულ ძირითად უფლებებზე, უნდა იყოს კანონისა და, ასევე, ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების არსის გათვალისწინებით.⁶⁷

⁶¹ საქმე C-402/05 P – Kadi and Al Barakaat International Foundation v Council and Commission [2008] ECR I-06351, პარ. 304.

⁶² Basic Law for the Federal Republic of Germany, Art. 19(2); იხ., <<https://bit.ly/3kSt9ye>> [15.05.2021]
Lenaerts K., Limits on Limitations: The Essence of Fundamental Rights in the EU, German Law Journal, Vol. 20, iss. 6, 2019, 792.

⁶³ იქვე, 780-81.

⁶⁴ Brkan M., The Essence of the Fundamental Rights to Privacy and Data Protection, Finding the Way Through the Maze of the CJEU's Constitutional Reasoning, German Law Journal, Vol. 20, iss. 6, 2019, 869.

⁶⁵ Lenaerts K., Limits on Limitations: The Essence of Fundamental Rights in the EU, German Law Journal, Vol. 20, iss. 6, 2019, 783.

⁶⁶ იქვე, 792.

⁶⁷ Charter of Fundamental Rights of the European Union, Art 52, para. 1, EU 2012/C 326/02.

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო მტკიცედ დგას ადამიანის ძირითადი უფლებების სადარაჯოზე. წლების განმავლობაში ის ავითარებდა ადამიანის უფლებების დაცვის სტანდარტს, ადამიანის უფლებების დაცვისთვის იყენებდა კანონის ზოგად პრინციპებს. რა თქმა უნდა, სასამართლო არ გამოორიცხავს ძირითადი უფლებების შეზღუდვას, თუმცა „ქმედებები, რომლებიც არღვევს ძირითადი უფლების არსს არ არის გამართლებული არავითარ შემთხვევაში“.⁶⁸

ვიდრე ლისაბონის ხელშეკრულებას მოენერებოდა ხელი და ძალაში შევიდოდა, ხოლო ევროპარლამენტი მიიღებდა „მონაცემთა დაცვის ზოგად რეგულაციას“, მანამდე ევროსასამართლომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის უფლება აიყვანა უმაღლეს საფეხურზე,⁶⁹ თუმცა დიდი ხნის განმავლობაში არ აღიარებდა მას როგორც ძირითად უფლებას.⁷⁰ 2003 წელს მართლმსაჯულების სასამართლომ განმარტა, რომ ნევრი-სახელმწიფოები ვალდებული არიან დირექტივა N95/46-ის შესაბამისად დაიცვან წონასწორობა პერსონალური მონაცემების თავისუფალ მოძრაობასა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებას შორის და მოუწოდებდა სახელმწიფოებს, მათ უფლებაზე მითითებით, რომ გაეფართოებინა მოქმედი დირექტივის დანაწესები.⁷¹ შესაბამისად, მართლმსაჯულების სასამართლო პერსონალური მონაცემების დაცვას განიხილავდა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების კონტექსტში. სასამართლომ 2008 წლის გადაწყვეტილებით საქმეზე *Productores de Música de España (Promusicae) v Telefónica de España SAU*, პირველად მოიხსენია პერსონალურ მონაცემთა დაცვა, როგორც ძირითადი უფლება, მიუთითა ქარტიის მე-7 და მე-8 მუხლებზე,⁷² თუმცა 2009 წლის 7 მაისის გადაწყვეტილებით ისევ დაადასტურა, რომ ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის დირექტივის მიზანი ადამიანის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების დაცვა იყო.⁷³

⁶⁸ Lenaerts K., Limits on Limitations: The Essence of Fundamental Rights in the EU, *German Law Journal*, Vol. 20, issue 6, 2019, 782.

⁶⁹ იხ., Sloot B., Legal fundamentalism: is data protection really a fundamental right?, *Data Protection and Privacy: (In)visibilities and Infrastructures*, Editors: Ronald Leenes-Rosamunde van Brakel, Serge Gutwirth, Paul De Hert, 2017, 3-30.

⁷⁰ Fuster G. G., Gellert R., The fundamental right of data protection in the European Union: in search of an uncharted right, *International Review of Law Computers & Technology*, 2012, 26(1), 76.

⁷¹ საქმე C-101/01 Criminal proceedings against Bodil Lindqvist [2003] ECR I – 12992, პარ. 97.

⁷² საქმე C-275/06 – Promusicae [2008] ECR I-0027, პარ. 64.

⁷³ საქმე C-553/07 College van burgemeester en wethouders van Rotterdam v M.E.E. Rijkeboer; იხ. ნაშრომში: Fuster G. G., Gellert R., The fundamental right of data protection in the European Union: in search of an uncharted right, *International Review of Law Computers & Technology*, 2012, 26(1), პარ. 76.

პერსონალური მონაცემების ძირითად უფლებად აღიარება მოხდა 2010 წლის 9 ნოემბრის გადაწყვეტილებით. ევროსასამართლომ პირველად გამოაცხადა, რომ პერსონალური მონაცემების დაცვა იყო ძირითადი უფლება, მიუთითა, რომ ქარტიას ჰქონდა იურიდიული ძალა, როგორც ხელშეკრულებებს⁷⁴ აქვს, და ქარტიის მე-7 და მე-8 მუხლები არის ძირითადი უფლებები.⁷⁵

2.1.1. „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია“ და შრემსი I-ის საქმე

დიდი მონაცემების ეპოქაში, პიროვნების იდენტიფიცირება გაადვილდა პირდაპირი მაიდენტიფიცირებლების (როგორებიცაა სახელი, გვარი, პირადობის ნომერი და სხვ.) გამოყენების გარეშეც, კერძოდ, სხვადასხვა არაპირდაპირი მაიდენტიფიცირებლების შეერთებით.⁷⁶ შესაბამისად, კომპანიებს აქვთ შესაძლებლობა დაამუშაონ დიდი მოცულობის მონაცემები და გააკეთონ დასკვნები, რომლებიც უკავშირდება პიროვნებას, რაც ფიზიკური პირის იდენტიფიცირების საშუალებას იძლევა.⁷⁷

„მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია“ აწესრიგებს მონაცემთა გადამცემას მესამე ქვეყნებისადმი, ანდა საერთაშორისო ორგანიზაციებისადმი, თუ მონაცემთა დამმუშავებელი ან უფლებამოსილი პირი წარმოადგენს შესაბამისი დაცვის მექანიზმებს იმ პირობით, რომ მონაცემთა სუბიექტის უფლებები და სამართლებრივი დაცვის ეფექტური მექანიზმები უზრუნველყოფილი იქნება.⁷⁸ რეგულაცია უშვებს მესამე პირისთვის მონაცემების გადამცემას, თუ ის ანონიმიზირებულია, კერძოდ, მოთხოვნილია მონაცემთა სუბიექტის შესახებ არსებული ინფორმაციის ისე დაცვა, რომ ფიზიკური პირის იდენტიფიცირება შეუძლებელი იყოს.⁷⁹ პერსონალური მონაცემების ანონიმიზაცია ნიშნავს, რომ მონაცემები აღარაა პერსონალური.⁸⁰ თუმცა დიდი მონაცემების ეპოქაში, პერსონალური მონაცემების სრული ანონიმიზაცია შეუძლებელია, რადგან მონაცემთა სუბიექტი ტექნოლოგიურად იდენტიფიცირებადი.⁸¹

⁷⁴ ერთობლივი საქმე C-92/09 and C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) and Hartmut Eifert (C-93/09) v Land Hessen [2010] ECR I-11063, პარ. 45.

⁷⁵ იქვე, პარ. 76 და პარ. 80

⁷⁶ Schrems II Lawful Borderless Data: Legal Solution Guidebook, Version 1.5, July 2021, 24, იხ., <<https://www.anonos.com/schremsii-solution>> [10.04.2022]

⁷⁷ Böttis M., Bouchagiar G., Personal Data v. Big Data in the EU: Control Lost, Discrimination Found, Open Journal of Philosophy, Vol. 8, No 3, 2018, 192-205.

⁷⁸ General Data Protection Regulation (EU) 2016/679, OJ L 119, 4.5.2016, Art. 46.

⁷⁹ იქვე, Recital 26.

⁸⁰ Big Data and Data Protection, პარ. 40, იხ., <<https://bit.ly/3JmgbRW>> [10.04.2022].

⁸¹ Böttis M., Bouchagiar G., Personal Data v. Big Data in the EU: Control Lost, Discrimination Found, Open Journal of Philosophy, Vol. 8, No 3, 2018, 195.

პერსონალური მონაცემების დაცვის მოთხოვნით მაქსიმილიან შრემსმა მიმართა სასამართლოს, მონაცემთა დაცვის მიზნით ევროკომისიის წინააღმდეგ, რომელმაც უკუაგდო შრემსის საჩივარი, რომელიც ეხებოდა „ფეისბუქ ირლანდიის“ მიერ პერსონალური მონაცემების ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის გადაცემასა და პერსონალური მონაცემების აშშ-ში განთავსებულ სერვერებზე შენახვას.⁸²

2015 წელს სასამართლომ, ევროკომისიის გადაწყვეტილების (N2000/520) კანონიერებასთან დაკავშირებით, რომელიც ეხებოდა პერსონალური მონაცემების ევროკავშირიდან აშშ-თვის გადაცემას, განმარტა, რომ პერსონალური მონაცემების გადაცემა მესამე სახელმწიფოში დაარსებული კომპანიისთვის (იგულისხმება ფეისბუქი)⁸³, რომელიც ვერ უზრუნველყოფს პერსონალური მონაცემების ადეკვატურ დაცვას, არის ფუნდამენტური უფლებათა არსის დარღვევა. სასამართლომ განმარტებით, „ადეკვატური დაცვის“ ცნებაში მოიაზრებდა შემდეგს: აშშ-ის სამართლებრივი წესრიგს უნდა უზრუნველყოფს პერსონალური მონაცემების „არსობრივად ექვივალენტური დაცვა“, როგორიც შესაძლებელი იყო ევროკავშირში.⁸⁴ სასამართლომ, განაცალკევა პირადი ცხოვრებისა ხელშეუხებლობისა და პერსონალური მონაცემების დაცვის უფლება ერთმანეთისგან და განმარტა, რომ პირადი ცხოვრების ძირითადი უფლება გარანტირებულია ქარტიის მე-7 მუხლით, ხოლო პერსონალურ მონაცემთა ძირითადი უფლება ამავე ქარტიის მე-8 მუხლით, „რაც არაერთხელაა ხაზგასმული სასამართლოს მიერ პრეცედენტული სამართლით“.⁸⁵ კანონმდებლობამ უნდა უზრუნველყოს პერსონალური მონაცემების დაცვის შესაძლებლობა სასამართლო ძალით, კერძოდ, პიროვნებას უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა მოიპოვოს, შეასწოროს, ანდა წაშალოს მასზე არსებული მონაცემები, ხოლო თუ კანონი არ უზრუნველყოფს ამ უფლების ეფექტურ სამართლებრივ დაცვას, ის არღვევს ძირითადი უფლების არსს.⁸⁶ ევროკომისიის გადაწყვეტილება სასამართლომ უკანონოდ ცნო ორ ძირითად უფლებაზე, პირადი ცხოვრებისა და პერსონალური მონაცემების დაცვის უფლებებზე დაყრდნობით.

⁸² საქმე C-362/14 Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner [2015], ECLI:EU:C:2015:650, პარ. 2.

⁸³ ირლანდიაში დაფუძნებული ფეისბუქის ფილიალი გადასცემდა ინფორმაციას აშშ-ს სათაო ოფისს, ხოლო აშშ-ს ეროვნული უსაფრთხოების სააგენტოს წვდომა ჰქონდა შემოსული ელექტრონული კომუნიკაციის განზოგადებულ ბაზებზე.

⁸⁴ Lenaerts K., Limits on Limitations: The Essence of Fundamental Rights in the EU, German Law Journal, Vol. 20, iss. 6, 2019, 782.

⁸⁵ საქმე C-362/14 Maximilian Schrems v Data Protection Commissioner [2015], ECLI:EU:C:2015:650, პარ. 39.

⁸⁶ იქვე, პარ. 94.

2.1.2. დიდი მონაცემები და შრემსი II-ის საქმე

მონაცემების დაცვის კუთხით მნიშვნელოვანი ეტაპია შრემსი II-ის საქმე. ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს 2020 წლის გადაწყვეტილებამ, მაქსიმილიან შრემსი ორის [Schrems II] საქმეზე, შეცვალა მიდგომა, თუ როგორ შეიძლება მონაცემებზე დაფუძნებული ბიზნესის წარმართვა.⁸⁷

ირლანდიის უმაღლესმა სასამართლომ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს 2018 წელს გაუგზავნა თხოვნა წინასწარი გადაწყვეტილების გამოტანის მიზნით, რათა სასამართლოს დაედგინა შესაბამისად იცავდა თუ არა პერსონალურ მონაცემებს ევროკავშირ-აშშ-ის შორის პერსონალური მონაცემების გადაცემის მექანიზმი, კერძოდ, გაფორმებული საერთაშორისო შეთანხმება ე.წ. „კონფიდენციალობის ფარი“, შესაბამისად თუ არა ევროკომისიის მიერ შემუშავებული შესწორებული ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები (რომელიც გამოიყენება ევროკავშირსა და ევროკავშირის არანევრ სახელმწიფოს შორის პერსონალურ მონაცემთა მიმოცვლისთვის⁸⁸) აშშ-ში პერსონალურ მონაცემთა გადაცემის კუთხით ევროკავშირის კანონმდებლობას; ასევე ევროპის დირექტივების – „ინდივიდების დაცვა მათი პერსონალური მონაცემების დამუშავებისა და ამავე პერსონალური მონაცემების თავისუფალი მოძრაობის შესახებ“ – ინტერპრეტაცია ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიასთან და „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულებასთან“ მიმართებაში.⁸⁹

სასამართლომ ევროკავშირ-აშშ-ის შორის პერსონალური მონაცემების ტრანსფერის მექანიზმი უკანონოდ ცნო. სასამართლომ კიდევ ერთხელ გაუსვა ხაზი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის აუცილებლობაზე, ძირითადი უფლების არსის დარღვევის შესაძლებლობაზე, ქარტიის იურიდიულ მნიშვნელობაზე, როგორც ძირითადი უფლების გარანტიორზე. სასამართლოს განმარტებით მონაცემთა სუბიექტს, რომლის მონაცემები გადაეცემა მესამე სახელმწიფოს, მესამე სახელმწიფოში საკუთარი უფლების დაცვის ისეთივე შესაძლებლობა უნდა ჰქონდეს, როგორც მას აქვს ევროკავშირში გარანტირებული GDPR-ის საშუალებით ქარტიის ფარგლებში განხილვის შემთხვევაში.⁹⁰ სასამართლომ მიიჩნია, რომ ე.წ. „კონფიდენციალობის ფარი“ ვერ უზრუნველყოფდა აშშ-ში ევროკავშირის მოქალაქეების პერსონალური მონაცემების ადეკვატურ დაცვას, რადგან

⁸⁷ Schrems II Lawful Borderless Data: Legal Solution Guidebook, Version 1.5, July 2021, 3.

⁸⁸ Standard Contractual Clauses (SCC) at GDPR Summary, იხ., <<https://bit.ly/37wkJbc>> [11.04.2022]

⁸⁹ საქმე C-311/18 Facebook Ireland and Schrems [2020], ECLI:EU:C:2020:559, პარ. 1.

⁹⁰ The Court of Justice invalidates Decision 2016/1250 on the adequacy of the protection provided by the EU-US Data Protection Shield, CJEU PRESS RELEASE No 91/20, Luxembourg, 2020; იხ., <<https://bit.ly/3iKcyKo>> [23.07.2021]

აშშ-ის ეროვნული უსაფრთხოების აქტი შესაძლებლობას იძლეოდა ევროკავშირის მოქალაქეების მიმართ განხორციელებულიყო თვალთვალი.⁹¹ რაც შეეხება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლომ განაცხადა, რომ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიას და ევროკავშირის რეგულაციებს შეესაბამებოდა და მოქმედი იყო, თუმცა საჭიროებდა შესწორებას.⁹² სასამართლოს გადაწყვეტილების შემდეგ, ირლანდიის მონაცემთა რეგულატორმა გაუგზავნა „ფეისბუქს“ წინასწარი ბრძანება, რათა შეენწყვიტა ევროკავშირის მოქალაქეთა მონაცემების გადაგზავნა აშშ-ში.⁹³

სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების შემდეგ, კომპანიებისთვის მნიშვნელოვანი გახდა დაეცვათ შრემსი II-ის მოთხოვნები ე.წ. „ჩეკლისტი“, რომლის მიხედვითაც იმოქმედებდნენ იმ შემთხვევაში, თუ მესამე ქვეყნისთვის ევროკავშირის მოქალაქეთა პერსონალურ მონაცემთა ტრანსფერი დასჭირდებოდათ.⁹⁴ კომპანიების მიერ შრემსი II-ის მოთხოვნების დარღვევისთვის დაწესებულია მონაცემთა დამუშავების სასამართლოს ძალით დაუყოვნებლივი შეწყვეტა, რაც პერსპექტივაში ბიზნესის ოპერაციებს აფერხებს. ასევე, მტკიცების ტვირთი გადატანილია მონაცემთა დამუშავებელზე, მან უნდა ამტკიცოს მონაცემთა დამუშავების კანონიერება, რათა მიიღოს მონაცემთა დამუშავების ხელახალი შესაძლებლობა.⁹⁵

დიდი მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავებისთვის ევროპის კავშირსა და მის წევრ-სახელმწიფოებში გამოიყენება სხვადასხვა ნორმატიული აქტები, რომლებიც პერსონალური მონაცემების დაცვას უზრუნველყოფს. ევროკავშირი პერსონალურ მონაცემებს აღიარებს, როგორც ძირითად უფლებას, ხოლო „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციის“ მიღების შემდეგ კი დიდი მონაცემები, რომელიც მოიცავს პერსონალურ მონაცემებს, მოექცა რეგულაციის მოწესრიგების სფეროში. მეტიც, ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილებები შრემსი I და შრემსი II საქმეებით განამტკიცებს პერსონალური მონაცემების დაცვის აუცილებლობას, როგორც ძირითად უფლებას, და ასევე ცვლის მონაცემებზე დაფუძნებულ ბიზნესსაქმიანობას.

⁹¹ Schrems II a summary – all you need to know, იხ., <<https://bit.ly/3JAaBM4>> [11.04.2022]

⁹² საქმე C-311/18 Facebook Ireland and Schrems [2020], ECLI:EU:C:2020:559.

⁹³ „Ireland to reportedly order Facebook to stop sending EU user data to the U.S.” CNBC.com. 10 September 2020, იხ., <<https://cnb.cx/3jlc9ie>> [11.04.2022]

⁹⁴ ჩეკლისტის შესახებ მეტი ინფორმაციისთვის იხ., Schrems II a summary – all you need to know, იხ., <<https://bit.ly/3JAaBM4>> [11.04.2022]

⁹⁵ Schrems II Lawful Borderless Data: Legal Solution Guidebook, Version 1.5, July 2021, 3.

2.2. საქართველოში არსებული ვითარები

„მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციისგან“ განსხვავებით საქართველოს კანონის დასახელება ხაზს უსვამს პერსონალურ მონაცემებს და კანონის მიზნად პერსონალური მონაცემების დამუშავებისას ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა, მათ შორის, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვას ასახელებს.⁹⁶ მეტიც პერსონალური მონაცემების დაცვის ვალდებულება საქართველოს აღებული აქვს ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების საფუძველზე, რომლის თანახმადაც პერსონალური მონაცემების დაცვა უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლებრივ დოკუმენტებსა და სტანდარტებს,⁹⁷ რაც მნიშვნელოვანს ხდის საერთაშორისო და ევროპის კავშირის სტანდარტებს პერსონალური მონაცემების დაცვის კუთხით.

პერსონალური მონაცემების დაცვა, ქართული სასამართლო პრაქტიკის თანახმად, მნიშვნელოვანია. სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით საჯარო სამსახურებისთვის ინფორმაციის თავისუფლება შემოიფარგლება პერსონალური მონაცემების დაცვის სტანდარტით, კერძოდ, „ინფორმაციის თავისუფლება გულისხმობს საჯარო დაწესებულებებში არსებული ინფორმაციის ხელმისაწვდომობასა და მიღების უფლებას, თუ ის არ წარმოადგენს პერსონალურ მონაცემებს“.⁹⁸ ასევე პირადი საუბრების დამუშავება განხილულია პერსონალურ მონაცემად და მასში მესამე პირის მხრიდან ჩარევა არღვევს პირის გამოხატვის თავისუფლებას, მეტიც, პირადი მიმოწერის გაცნობა არღვევს პერსონალურ მონაცემებს.⁹⁹ მეტიც, სამსახურეობრივი მიმოწერა შესაძლებელია მოექცეს პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის უფლების ქვეშ, თუ სამსახურეობრივი საქმიანობა ხორციელდება სახლიდან და მიმოწერას აქვს პირადი ხასიათი.¹⁰⁰

პერსონალური მონაცემების კანონის ფარგლებში დამუშავების ზედამხედველობის, ფარული საგამოძიებო მოქმედებების და ელექტრონული კომუნიკაციის მაიდენტიფიცირებელ მონაცემთა ცენტრალურ ბანკში განხორციელებული აქტივობების კონტროლის მოვალეობა აკისრია პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურს.¹⁰¹ სამსახურისთვის განსაზღვრულია მიზნები, კერძოდ, ინს-

⁹⁶ საქართველოს კანონი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ, პირველი მუხლი.

⁹⁷ ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, საქართველოსა და მეორეს მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერგიის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებს შორის, ძალაში შევიდა 2016 წლის 1 ივლისს, კარი III, მე-14 მუხლი.

⁹⁸ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატის 2017 წლის 14 სექტემბრის №ბს-286-284(კ-17) გადაწყვეტილება.

⁹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2020 წლის 31 ივლისის №ას-1696-2018 გადაწყვეტილება.

¹⁰⁰ Halford v. the United Kingdom [ECtHR], App. no. 20605/92, 25 June 1997, paras. 44-45.

¹⁰¹ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის დებულება, მე-3 მუხლი, პერსონა-

პექტირების მიზანია მონაცემთა დამუშავებლის მიერ მონაცემთა უსაფრთხოების დაცვისათვის მიღებული ზომების კანონითა და სხვა ნორმატიული აქტებით დადგენილ მოთხოვნებთან შესაბამისობის შემოწმება, მონაცემთა დამუშავების პრინციპების დაცვის დადგენა, მონაცემთა პირდაპირი მარკეტინგის მიზნებისთვის გამოყენების წესების დაცვის დადგენა,¹⁰² მონაცემთა დამუშავების საფუძვლების არსებობის დადგენა, სახელმწიფო სამსახურების ზედამხედველობა, როდესაც ხორციელდება ფარული საგამოძიებო მოქმედებები, რათა გაკონტროლდეს უფლებამოსილი ორგანოს მონაცემთა ბანკებში გარკვეული აქტივობები.¹⁰³ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურში არსებობს კერძო სექტორზე ზედამხედველობის დეპარტამენტი, რომელიც ამოწმებს კერძო სექტორში და ფიზიკური პირების მიერ პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების კანონიერებას.¹⁰⁴

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კუთხით საქართველოში არსებული მექანიზმების მიუხედავად, თვითონ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ კანონი მოიცავს მნიშვნელოვან ხარვეზს, რომელიც ვერ უზრუნველყოფს დიდი მონაცემების დამუშავებისას პერსონალური მონაცემების დაცვას. პირდაპირი მარკეტინგის მიზნებისთვის, კანონი იძლევა საშუალებას დამუშავდეს შემდეგი სახის მონაცემები: სახელი (სახელები), მისამართი, ტელეფონის ნომერი, ელექტრონული ფოსტის მისამართი, ფაქსის ნომერი, მეტიც, მონაცემთა სუბიექტის წინასწარი ნებართვის გარეშე თუ ზემოაღნიშნული მონაცემები გამოიყენება პირდაპირი მარკეტინგისთვის, მონაცემთა შეგროვების თავდაპირველ მიზანს მნიშვნელობა არა აქვს.¹⁰⁵ ერთადერთ შეღავათი, რასაც კანონი აწესებს, არის მონაცემთა სუბიექტის უფლება მოითხოვოს პირდაპირი მარკეტინგისთვის საკუთარი მონაცემთა არგამოყენება.¹⁰⁶

მეტიც, ამონაწერი უძრავ ნივთებზე უფლებათა რეესტრიდან და მოძრავ ნივთებსა და არამატერიალურ ქონებრივ სიკეთეზე უფლებათა რეესტრიდან გაიცემა ნებისმიერ პირზე, რომელიც მოიცავს ნივთის საკადასტრო კოდს, უძრავ-

ლურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის უფროსის ბრძანება №1, 01/03/2022, იხ., <<https://bit.ly/35N1ael>> [13.03.2022].

¹⁰² პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის უფროსის ბრძანება №4, პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების კანონიერების შესწავლის წესის დამტკიცების შესახებ, მე-4 მუხლი.

¹⁰³ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურის დებულება, მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტის „გ“ ქვეპუნქტი.

¹⁰⁴ იქვე, მე-11 მუხლი.

¹⁰⁵ საქართველოს კანონი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ, მე-8 მუხლის მე-2 პუნქტი.

¹⁰⁶ იქვე, მე-8 მუხლის მე-4 პუნქტი.

ვი ნივთის მისამართს, მესაკუთრე ფიზიკური პირის სახელს, გვარსა და პირად ნომერს (დასაშვებია დაბადების რიცხვის, თვის, წლის და პასპორტის ნომრის ასახვაც), მესაკუთრე იურიდიული პირის სახელწოდებას, სამართლებრივ ფორმასა და საიდენტიფიკაციო ნომერს.¹⁰⁷ რაც ხელმისაწვდომს ხდის ფიზიკური თუ იურიდიული პირის შესახებ პერსონალურ მონაცემებს.

ევროკავშირისგან განსხვავებით, პერსონალური მონაცემების დაცვა საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში კვლავ განიხილება პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობისა და ადამიანის სხვა უფლებათა ფარგლებში. პერსონალური მონაცემების დაცვის მიმართ არ გამოიყენება უფრო მაღალი სტანდარტი, როგორც აქვს ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს, კერძოდ, იგი არ არის აყვანილი ადამიანის ძირითადი უფლების რანგში. შესაბამისად, მონაცემების დაცვა, ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციისა“ და პერსონალური მონაცემების დაცვა საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით განსხვავებულ მექანიზმებს იყენებს. ამიტომ, დიდი მონაცემების ფარგლებში პერსონალური მონაცემების დაცვის მიმართ საქართველოს კანონმდებლობა ნაკლოვანია და საჭიროებს მის მისადაგებას ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგად რეგულაციასთან“. ასეთ შემთხვევაში დიდი მონაცემების დამუშავების ფარგლები შემცირდება და დაემორჩილება უფრო მაღალი სანდოობის შემომწმების სტანდარტს.

3. დიდი მონაცემები და ქონებრივი უფლებები

3.1. ქონება და ქონებრივი უფლება

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტი შეიძლება იყოს ქონებრივი ან არაქონებრივი ღირებულების მატერიალური და არამატერიალური სიკეთე, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ბრუნვიდან არ არის ამოღებული.¹⁰⁸ „ქონება“ ძალიან ფართოდ განიმარტება და ეკონომიკური ინტერესების ფართო წრეს მოიცავს, მათ შორის, მოძრავი ან უძრავი ქონება, ძვირფასეულობა, ქონებრივი ან არაქონებრივი კაპიტალი, პენსიის ან სოციალური ბენეფიტები, სასამართლო ან არბიტრაჟის გადაწყვეტილებით მიღებული უფლებები, ინტელექტუალური საკუთრება, უკვე მოპოვებული ლიცენზია და სხვა.¹⁰⁹

¹⁰⁷ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №487, „საჯარო რეესტრის შესახებ“ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე, მე-6 მუხლი.

¹⁰⁸ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, სანივთო (ქონებრივი) სამართალი, ლ. ჭანტუნიას რედაქტორობით, თბილისი, 2018, 1.

¹⁰⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2019 წლის 15 მარტის №ას-1867-2018 განჩინება, პარ. 23.

ქონება შეიძლება იყოს როგორც ნივთი, ასევე არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეც. ნივთისა და არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის გამიჯვნა ძირითადად ხდება ნივთის, როგორც ფიზიკური, სხეულებრივი თვისების მქონე საგნის შინაარსით, ხოლო არამატერიალური საგანი უსხეულოა, ინტელექტუალურია და მისი სივრცობრივად შემოზღუდვა შეუძლებელია. გარდა ამისა, არის წმინდა მატერიალური, წმინდა არამატერიალური საგნები და მატერიალური საგნები, რომელთაც გარკვეული არამატერიალური კომპონენტები აქვს და მატერიალური საგნები, რომლებიც უფრო მეტად არამატერიალური თვისებებით ხასიათდება, მატერიალური კომპონენტი მათთვის ნაკლებად მნიშვნელოვანია.¹¹⁰

არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე არის უფლებები და მოთხოვნები, რომელთა მიზანია, მათ მფლობელს შეეძენას მატერიალური სარგებელი, ანდა მიანიჭოს უფლება, მოსთხოვოს სხვა პირს რაიმე.¹¹¹ არამატერიალური ქონებრივი სიკეთის ცნება ასევე მოიცავს ყველა იმ მოთხოვნასა და უფლებას, რომლებიც შეიძლება გადაეცეს სხვა პირებს ან გამიზნულია საიმისოდ, რომ მის მფლობელს შეეძენას მატერიალური სარგებელი ან/და მიენიჭოს უფლება, მოსთხოვოს რაიმე სხვა პირებს.¹¹² არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე „უსხეულო“ ნივთებია, რომელთა უკან გარკვეული პირის უფლებებია გამოკვეთილი. უსხეულო ნივთების უფლებრივი სამიზნეა არამატერიალური სიკეთე, რომელიც თვითონაა სანივთო უფლების წყარო. მიუხედავად იმისა, რომ არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე უსხეულო საგანია, მისი ფლობა, განკარგვა და სარგებლობა სხეულებრივი ნივთების მსგავსადაა შესაძლებელი.¹¹³

შესაბამისად, ქონება არის ფიზიკური ან იურიდიული პირის ფულადი ღირებულების მქონე მოძრავი ან უძრავი ნივთი, ასევე არამატერიალური ქონებრივი სიკეთე, კერძოდ მოთხოვნა და უფლება, რომელთა ფლობა და განკარგვა არ არის კანონით აკრძალული ან არ ეწინააღმდეგება ზნეობრივ ნორმებს.¹¹⁴ ყველაფერს რასაც ეკონომიკური ღირებულება აქვს, რის გამოხატვაც შეიძლება მატერიალურ ღირებულებაში, ფიზიკური ან იურიდიული პირისთვის მოაქვს ფულადი ღირებულების მქონე სიკეთე, არის სანივთო უფლების წყარო, შესაძლებე-

¹¹⁰ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, სანივთო (ქონებრივი) სამართალი, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2018, 2.

¹¹¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 152-ე მუხლი.

¹¹² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, სანივთო (ქონებრივი) სამართალი, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2018, 20.

¹¹³ ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2003, 46-47.

¹¹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, სანივთო (ქონებრივი) სამართალი, ლ. ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 2018, 2. 3.

ლია მისი ფლობა, განკარგვა და სარგებლობა, მისი დაცვა სხვათა ხელყოფისგან, რათა მისმა კანონიერმა მფლობელმა მიიღოს მატერიალური სარგებელი, ანდა სხვა პირის მიმართ წარმოეშვას მოთხოვნის უფლება.

3.2. დიდი მონაცემები ქონებრივი უფლებების კონტექსტში

დიდი მონაცემების ეკონომიკური ღირებულების გამო მნიშვნელოვანია, გაირკვეს ვის აქვს ამ მონაცემებზე საკუთარების უფლება.¹¹⁵ მიუხედავად ევროკავშირის რეგულაციებისა რთულია განისაზღვროს ვის აქვს საკუთრების უფლება მონაცემებზე, რადგან მონაცემთა ღირებულების შემქმნელთა ჯაჭვში მრავალი აქტორია ჩართული. მეტიც, ევროკავშირში მოქმედი სამართალი არ აწესრიგებს არც ზოგად მონაცემთა და არც მანქანის მიერ წარმოებულ მონაცემთა საკუთრების უფლებასთან დაკავშირებულ საკითხებს, თუ ისინი არ არის პერსონალური მონაცემები.¹¹⁶

ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგადმა რეგულაციამ“ ბიძგი მისცა პერსონალურ მონაცემებზე საკუთარების უფლების ორ განსხვავებულ სქემას: პირველი, ფიზიკურ პირს შეუძლია აკონტროლოს საკუთარი მონაცემები, როგორც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების ფარგლებში, შესაბამისად, პერსონალურ მონაცემებს ნახევრად-საკუთრების უფლებას ამსგავსებს, რადგან საკუთრების უფლებისგან განსხვავებით, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება ინდივიდს შესაძლებლობას ანიჭებს სხვებისგან დაიცვას საკუთარი პერსონალური მონაცემები, თუმცა მას არ აქვს უფლება გამოიყენოს ისინი პირადი შეხედულებისამებრ; მეორე, მონაცემთა დამმუშავებელს აქვს უფლება ლეგიტიმურად ფლობდეს პერსონალურ მონაცემებს და გამოიყენოს ისინი კომერციული მიზნებისთვის.¹¹⁷

გერმანიის მეცნიერთა უმეტესობა თანხმდება, რომ მონაცემებზე საკუთრების უფლება არსებობს. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 950-ე პარაგრაფზე დაყრდნობით, რომელსაც კომპანიები აქტიურად იყენებენ ხელშეკრულების ზოგად დებულებებში მონაცემების, როგორც არამატერიალური ქონების მიმართ, ამბობს, რომ პიროვნება, რომელიც ამუშავებს და ცვლის ერთ ან მეტ ნივთს, ქმნის ახალ მოძრავ ნივთს, რომელზედაც მოიპოვებს საკუთრების უფლებას, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც დამუშავებისა და შეცვლის ღირებულება გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე ნივთისა. დამუშავება ასევე მოიცავს წერას, ხატვას,

¹¹⁵ Hoeren T., Big Data and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe, European Intellectual Property Review, Issue 12, 2014, 753.

¹¹⁶ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 3.

¹¹⁷ იქვე, 8.

ხაზვას, ბეჭდვას, მოჩუქურთმებას (გრაფირებას) ან ზედაპირის მსგავს დამუშავებას.¹¹⁸ ასევე გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 453-ე ნაწილი ამბობს, რომ საგანი, რომელიც არც უფლებაა და არც ქონება, შესაძლებელია გაიყიდოს ნასყიდობის ხელშეკრულებით, შესაბამისად, შესაძლებელია მონაცემების გაყიდვა; დიდი მონაცემები კი არის დიდი ბიზნესი.¹¹⁹ ასევე ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო განმარტავს, რომ არამატერიალური ქონების, მაგალითად პროგრამული უზრუნველყოფის გაყიდვისას არსებობს საკუთრების განსაკუთრებული უფლება, კერძოდ, პროგრამის გაყიდვისას უნდა გაიყიდოს საკუთრების უფლება პროგრამის ასლზე და პროგრამული უზრუნველყოფის მფლობელს არა აქვს უფლება ხელი შეუშალოს პროგრამის ასლის შემძენს პროგრამით სარგებლობაში.¹²⁰ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლომ აღნიშნული გადანაცვებით ციფრული ქონების საკითხის მიმართ დისკუსიისთვის კარი გააღო, რადგან, როგორც ჩანს, მონაცემთა მიმართ გამოიყენება საკუთრებისთვის დამახასიათებელი ელემენტები, როგორებიცაა მონაცემთა (კომპიუტერული პროგრამის შემთხვევაში) შეუზღუდავად სარგებლობა, მონაცემების კონტროლი, კერძოდ, ფლობა და განკარგვა, და დამუშავებული მონაცემების შედეგად ქონებრივი ღირებულების შემქნის შესაძლებლობის აღიარება.

მონაცემთა საკუთრების უფლების დასაცავად ევროკავშირში გამოიყენება რამდენიმე ნორმატიული აქტი, როგორებიცაა, ინტელექტუალური საკუთრების, კომერციული საიდუმლოებისა და მონაცემთა დაცვის სამართალი.¹²¹ თუმცა აღსანიშნავია, რომ ინტელექტუალური საკუთრების, კერძოდ, საავტორო უფლებების სამართალი და მონაცემთა დაცვის სამართალი არ ვრცელდება ისეთ ინფორმაციაზე, რომელიც არ არის შექმნილი შემოქმედებითი საქმიანობის და სტრუქტურირებულ მონაცემთა კრებულში განხორციელებული ინვესტიციების შედეგად.¹²²

მსგავსი მიდგომა აქვს საქართველოს კანონმდებლობას საავტორო უფლებების დაცვის კუთხით. საქართველოს კანონი იცავს მონაცემთა ბაზის დამამზადებლის უფლებებთან დაკავშირებულ ურთიერთობას.¹²³ მონაცემთა ბაზა არის

¹¹⁸ Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, Toreador, Internal Rev. No. 1, December 31, 2016, 37.

¹¹⁹ Hoeren T., Big Data and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe, European Intellectual Property Review, Iss. 12, 2014, 753.

¹²⁰ საქმე C-128/11 UsedSoft GmbH v Oracle International Corp [2012], ECLI:EU:C:2012:407.

¹²¹ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 4.

¹²² იქვე, 6.

¹²³ საქართველოს კანონი საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, პირველი მუხლის „გ“ ქვეპუნქტი.

ნაწარმოების, მონაცემების ან მასალის კრებული, რომელიც სისტემური წესითაა განლაგებული, ასევე ინდივიდუალურად ხელმისაწვდომია ელექტრონული ან სხვა საშუალებებით.¹²⁴ მონაცემთა ბაზა თუ წარმოადგენს თვითონ ნაწარმოებს,¹²⁵ მონაცემთა ბაზის ავტორს ან საავტორო უფლების მქონე პირს აქვს ქონებრივი უფლება მონაცემთა ბაზებზე, კერძოდ, ფლობდეს და განკარგავდეს მას.¹²⁶

საქართველოს კანონი გამორიცხავს არასტრუქტურირებული, ანდა ნახევრადსტრუქტურირებული დიდი მონაცემების დაცვის შესაძლებლობას. მეტიც მონაცემთა ბაზა საავტორო უფლების ობიექტი მაშინაა, თუ იგი წარმოადგენს ნაწარმოებს, ანუ იგი უნდა იყოს მასალის შერჩევისა და განლაგების ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგი, ხოლო თუ იგი არ არის ნაწარმოები, – ანუ შედგება ფაქტებისგან, ინფორმაციებისგან, სხვადასხვა ხასიათის ცნობებისაგან და ა.შ. მაშინ შედგენასთან დაკავშირებით განხორციელებული უნდა იყოს ხარისხობრივი, ანდა რაოდენობრივი თვალსაზრისით არსებითი ინვესტიცია, ასეთ შემთხვევაში მნიშვნელობა ენიჭება მონაცემთა ბაზის შინაარსს და მის ერთიანობას, ცალ-ცალკე ინფორმაცია დაცვის ობიექტი ვერ იქნება.¹²⁷

გერმანიის სასამართლოს განმარტებით, სისხლის სამართლის კუთხით, პირი რომელიც ქმნის მონაცემებს, ფლობს საკუთარების უფლებას აღნიშნულ მონაცემებზე. აღნიშნული წესი მიესადაგება ასევე მონაცემებს, რომლებიც შექმნილია შრომითი ხელშეკრულების ფარგლებში, კერძოდ, პირი რომელიც ქმნის მონაცემებს ფლობს მონაცემებზე საკუთარების უფლებას, თუგინდ ეს მონაცემები შექმნილი იყოს დამსაქმებლისა თუ ბიზნესისთვის. ქონებრივი უფლება გადაეცემა მონაცემთა შემქმნელს. თუმცა განსხვავებული მიდგომაა სამოქალაქო სამართლის კუთხით, რომელიც უფრო მოქნილია საკუთარების უფლების კუთხით; ასეთ შემთხვევაში, თუ დაქირავებული ქმნის მონაცემებს დამქირავებლისთვის და ამავდროულად, დაქირავებული დაიქირავეს მონაცემთა შემქმნისთვის, მაშინ მონაცემებზე საკუთარების უფლება აქვს დამქირავებელს. ზოგადად, შეიძლება ჩამოყალიბდეს შემდეგი: საკუთარების უფლება მონაცემებზე ეკუთვნის მონაცემთა შემქმნელს, თუმცაღა მონაცემები, რომლებიც შექმნილია დაქირავებული შრომის შედეგად კომპანიისთვის, საკუთარების უფლება ეკუთვნის დამქირავებელს.¹²⁸

¹²⁴ იქვე, მე-4 მუხლის „ნ“ ქვეპუნქტი.

¹²⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 2 მაისის №ას-1210-1139-2012 განჩინება.

¹²⁶ საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, მე-18 და მე-19 მუხლები.

¹²⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2013 წლის 2 მაისის №ას-1210-1139-2012 განჩინება.

¹²⁸ Hoeren T., Big Data and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe, European Intellectual Property Review, Iss. 12, 2014, 753-754.

დიდ მონაცემთა საკუთრების უფლების დაცვისთვის უფრო მოქნილი ევროკავშირის დირექტივაა კომერციული საიდუმლოების შესახებ. აღნიშნული დირექტივა ვრცელდება ისეთ ინფორმაციაზე, რომელიც 1. საიდუმლოებაა იმ კუთხით, რომ მასზე, როგორც ერთიან ინფორმაციაზე, მის ზუსტ კონფიგურაციაზე, ანდა კომპონენტების შემადგენელ ნაწილებზე, არ აქვთ წვდომა ან არ იციან მის შესახებ იმ წრეში, რომელშიც, როგორც წესი, ამ ინფორმაციასთან საქმე აქვთ; 2. აქვს კომერციული ღირებულება, რადგან არის საიდუმლოება; 3. მოცემულ ვითარებაში მისი საიდუმლოდ შენახვისთვის, ინფორმაციის კანონიერად მაკონტროლებლის მიერ, გადადგმულია ნაბიჯები.¹²⁹ დირექტივა იცავს ინფორმაციის ნაწილსაც, არ განასხვავებს მონაცემთა ტიპებს, თუმცა დაცვის სტანდარტის მისადაგება რთულია რეალურ დროში მონაცემთა დამუშავების კონტექსტში. ასევე, უნდა დადასტურდეს მონაცემთა ეკონომიკური ღირებულებაც.¹³⁰

უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი მონაცემების მოცულობა და მრავალფეროვნება საშუალებას აძლევს კომპანიებს იპოვონ კორელაცია არასტრუქტურირებული მონაცემთა ბაზებიდან; შესაბამისად, ერთმანეთთან კავშირის არმქონე მონაცემთა კრებული შესაძლებელია ერთმანეთს შეერწყას და შექმნას ისეთი ინფორმაცია, რომელიც სხვაგვარად მიუწვდომელი იქნებოდა. მონაცემების მოპოვება შესაძლოა უფასო იყოს, იმის მიხედვით, თუ როგორაა მოპოვებული, თუმცა პროცესი, რომლის მიხედვითაც მონაცემებისგან ინფორმაციის მოპოვება ხდება, წარმოშობს ღირებულებას.¹³¹ დიდ მონაცემებს მაღალი ეკონომიკური ღირებულება აქვს, შესაძლებელია მისი ყიდვაც და გაყიდვაც.¹³² ამიტომაც, დიდი მონაცემების დაცვის აუცილებლობა თვალსაჩინოა, მისი ქონებრივი ღირებულება აშკარაა, რადგან ის სამოქალაქო ბრუნვის ნაწილია და ასევე საშუალება მოპოვებულ იქნეს ახალი ინფორმაცია, რომელიც მანამდე მიუწვდომელი იყოს, ხოლო ახალი ინფორმაცია თავისთავად ქმნის ეკონომიკურ ღირებულებას.

საკუთრების უფლების მხრივ, კომერციული საიდუმლოების მფლობელი არის ის პირი, რომელიც კანონიერად აკონტროლებს ინფორმაციას, რა თქმა უნდა, დირექტივა არ აწესებს ქონებრივი უფლების მსგავს სისტემას, თუმცა მო-

¹²⁹ Trade Secret Directive (EU) 2016/943, OJ L 157, 15.6.2016, Art. 2, par. (1).

¹³⁰ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 7.

¹³¹ Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 6-7.

¹³² Hoeren T., Big Data and the Ownership in Data: Recent Developments in Europe, European Intellectual Property Review, Issue 12, 2014, 753.

ნაცემთა დამუშავების უფლებამოსილ პირს შეუძლია კომერციული საიდუმლოება განიხილოს და მოეპყრას, როგორც განსხვავებული სახის ქონებას.¹³³

საქართველოში კომერციული საიდუმლოების დაცვის კანონი არ არსებობს, მის განმარტებას საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციულ კოდექსი იძლევა, რომლის თანახმად, კომერციული საიდუმლოება არის ინფორმაცია კომერციული ფასეულობის მქონე გეგმის, ფორმულის, პროცესის, საშუალების თაობაზე ან ნებისმიერი სხვა ინფორმაცია, რომელიც გამოიყენება საქონლის საწარმოებლად, მოსამზადებლად, გადასამუშავებლად ან მომსახურების გასაწევად, ან/და რომელიც წარმოადგენს სიახლეს ან ტექნიკური შემოქმედების მნიშვნელოვან შედეგს, აგრეთვე სხვა ინფორმაცია, რომლის გამჟღავნებამ შესაძლოა ზიანი მიაყენოს პირის კონკურენტუნარიანობას.¹³⁴ კომერციული საიდუმლოება არის საიდუმლო ინფორმაციის ერთ-ერთი სახეობა, რომელიც არის ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელსაც კომერციული ღირებულება აქვს ან ამ ინფორმაციის საფუძველზე შესაძლებელი უნდა იყოს მოგების მიღება საწარმოს ან ფიზიკური პირის მიერ. პერსონალური მონაცემების დაცვის სამართლებრივი რეჟიმისგან განსხვავებით, ინფორმაციის კომერციულ საიდუმლოებად მიჩნევის, მისთვის კომერციული საიდუმლოების სტატუსის მინიჭების სავალდებულო პირობას წარმოადგენს კომერციული საიდუმლოს მფლობელის ნების გამოხატვა. კომერციული საიდუმლოების დაცვა არის საიდუმლოების მფლობელის ნორმალური საქმიანობის, ფუნქციონირების დაცვა და არა ავტორობის, გამომგონებლობისა.¹³⁵

საქართველოსგან განსხვავებით, ევროკავშირში მოქმედებს კომერციული საიდუმლოების დირექტივა, ხოლო აშშ-ში არსებობს კომერციული საიდუმლოების ერთიანი აქტი, რომლის მიხედვითაც კომერციული საიდუმლოების ძირითადი მოთხოვნებია: (1) დამოუკიდებელი ეკონომიკური ღირებულება, ფაქტობრივი ან პოტენციური, რომელიც მომდინარეობს მისი საიდუმლო ხასიათიდან; (2) ექვემდებარება საიდუმლოების შენარჩუნებისკენ მიმართულ გონივრულ მცდელობებს.¹³⁶ როგორც აშშ-ის აქტი, ასევე ევროკავშირის დირექტივაც მსგავს განმარტებებს იყენებს, რაც საქართველოს სამართლებრივი სივრცისგან განსხვავებით უფრო ფართო შესაძლებლობას იძლევა დიდი მონაცემების დაცვის კუთხით.

¹³³ Banterle F., *Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma*, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 7.

¹³⁴ საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი, 272-ე მუხლის პირველი ნაწილი.

¹³⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 28 თებერვლის №33-32(კ-16) გადაწყვეტილება.

¹³⁶ არევაძე ნ., კომერციული საიდუმლოების კონცეფციის როლი კოლექტიური შრომითი ურთიერთობების დისბალანსში, სოციალური სამართლიანობის ცენტრი, 2019, იხ., <<https://bit.ly/3xDh0Ur>> [12.04.2022]

მონაცემებთან დაკავშირებული არც ერთი სამართლებრივი რეჟიმი არ იცავს დიდ მონაცემებს; ზოგი იცავს სტრუქტურულ მონაცემთა კრებულს, ზოგი უზრუნველყოფს მონაცემთა ფლობის შეზღუდულ დაცვას „საკუთრების უფლების“ ხსენების გარეშე. სრული საკუთრების რეჟიმის მისადაგების გარეშე, „ნედლი“ მონაცემები კონტროლდება ხელშეკრულებებითა და მათზე ნვდომის მექანიზმების შეზღუდვებით, რომლებიც არ აღიარებს საკუთრებას კერძოსამართლებრივი გადმოსახედიდან.¹³⁷

საქართველოში საავტორო უფლებებისა და კომერციული საიდუმლოების დაცვის რეჟიმები ვერ უზრუნველყოფს დიდი მონაცემების დაცვის იმ მინიმალურ შესაძლებლობას, რაც ევროკავშირშია შესაძლებელი. საქართველოს კანონმდებლობით დაცულია მონაცემთა ბაზის შემქმნელის, ანდა მასზე საავტორო უფლების მქონე პირის ქონებრივი უფლება ესეც იმ შემთხვევაში, თუ მონაცემთა ბაზა არის ნაწარმოები, ანუ ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგი, ან მის გასაუმჯობესებლად განეულია მნიშვნელოვანი ინვესტიცია. ასევე მონაცემთა ბაზები უნდა იყოს სისტემატიზებული. ასეთ შემთხვევაში სტრუქტურირებული დიდი მონაცემები მაშინ იქნება დაცვის ობიექტი, თუ მასზე დახარჯულია რესურსი, როგორც ადამიანური, ასევე ფინანსური; მანქანის მიერ შექმნილი მონაცემთა კრებული ვერ იქნება დაცვის ობიექტი. მეტიც, არასტრუქტურირებული ან ნახევრადსტრუქტურირებული მონაცემები საერთოდ ვერ გახდება დაცვის ობიექტი. ამავე მონაცემთა ბაზებში შემავალი ინფორმაციის ნაწილი ვერ იქნება სამართლებრივი დაცვის ობიექტი, თუნდაც მნიშვნელოვან და ღირებულ ინფორმაციას შეიცავდეს. მნიშვნელოვანი, ღირებული ინფორმაციის დასაცავად, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კომერციული საიდუმლოების ცნება, თუმცა ასეთ შემთხვევაში, კომერციული საიდუმლოების შესახებ მისმა მფლობელმა უნდა განაცხადოს და კომერციული საიდუმლოების დაცვა უნდა ემსახუროდეს საიდუმლოს მფლობელის ნორმალური საქმიანობის, ფუნქციონირების დაცვას. საქართველოს კანონმდებლობის განმარტებით კი კომერციული საიდუმლოების დაცვის ფუნქციით ვერ ისარგებლებს პოტენციური ეკონომიკური ღირებულების ინფორმაცია, როგორც ევროკავშირში, ისე აშშ-ში.

¹³⁷ Banterle F., *Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma*, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 10.

III. დიდი მონაცემების დამუშავების ფარგლები ბანკების მიერ

1. ბანკი და დიდი მონაცემები

ყოველდღიურად, მონაცემებზე დაყრდნობით მრავალი გადაწყვეტილება მიიღება, მონაცემების გარეშე სანდო პოლიტიკის დაგეგმვა შეუძლებელია.¹³⁸ დიდი მონაცემების გამოყენებამ ბიზნესის საქმიანობა გააუმჯობესა სულ მცირე 26%-ით.¹³⁹ მეტიც, დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების დანერგვა სექტორულ დონეზეც კი ზრდის კომპანიის ღირებულებასა და მის ფინანსური მაჩვენებლებს.¹⁴⁰ დიდი მონაცემების ზეგავლენით იცვლება ეკონომიკური და ფინანსური სისტემების სახე.¹⁴¹ მონაცემები დღეს ახალი საქონელია. დიდი რაოდენობით, მონაცემები განსაზღვრავს კომპანიის ღირებულებას, შესაძლებელია მონაცემების ყიდვა და გაყიდვა, ის გამოიყენება როგორც ახალი პროდუქტისა და მომსახურების შეთავაზების ბერკეტი.¹⁴²

დიდი მონაცემები ფინანსური მომსახურების ინდუსტრიაში გამოიყენება მომხმარებელთა, რეალურ-დროში განხორციელებული, ანდა პროდუქტების ანალიზის სინონიმად.¹⁴³ ყველა კომპანია ცდილობს გაიგოს მეტი საკუთარი მომხმარებლის ინტერესების შესახებ, რათა გააუმჯობესოს საკუთარი პროდუქცია, შესთავაზოს პერსონიზირებული მომსახურება და განათავსოს ტარგეტირებული რეკლამები.¹⁴⁴ სამომხმარებლო ინდუსტრიაში მომუშავე ორგანიზაციები უკვე დიდი ხანია იყენებენ დიდი მონაცემების ანალიტიკას, რათა გააუმჯობესონ პროგნოზების სიზუსტე, მომხმარებელთა მოთხოვნებში მოსალოდნელი ცვლილებები და რეაგირება მოახდინონ შესაბამისად.¹⁴⁵ ბან-

¹³⁸ Setting standards for granular data, იხ., <<https://bit.ly/3EcZAIh>> [13.04.2022]

¹³⁹ Big Data: How it can become a differentiator, 5, იხ., <<https://bit.ly/3mnc3g>> [13.04.2022]

¹⁴⁰ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხ. Zhang Y., Based on Big Data Analysis Technology to Explore the Influence of Property Responsibility Derivative System on Enterprise Performance, 2021 International Conference on Big Data Analytics for Cyber-Physical System in Smart City, Volume 2, edited by Atiquzzaman M., Yen N., Xu Z., Singapore, 2022, 225-234.

¹⁴¹ Bholat D., Big Data and Central Banks, Big Data & Society, Vol. 2, Iss. 1, 2015, 5.

¹⁴² Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, Toreador, Internal Rev. No. 1, December 31, 2016, 47.

¹⁴³ Lochy J., Big Data in the Financial Services Industry – From data to insights, 09 September 2019, იხ., <<https://bit.ly/3uqiAXo>> [10.04.2022]

¹⁴⁴ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 9.

¹⁴⁵ Big Data: How it can become a differentiator, 8, იხ., <<https://bit.ly/3mnc3g>> [13.04.2022]

კები შეგროვებული მონაცემებით უზრუნველყოფენ დანახარჯებისა და მონაცემთა დამუშავებისთვის საჭირო დროის მინიმუმამდე შემცირებას, ასევე, ახალი პროდუქტების შემუშავებას. დიდი მონაცემების გამოყენებით ბანკები მოიძიებენ მნიშვნელოვან და ღირებულ მომხმარებლებს და თავიდან იცილებენ თალღითობას.¹⁴⁶

დიდი ბანკები ცდილობენ შეაგროვონ ყველა შესაძლო ინფორმაცია კონკრეტულ მომხმარებელზე, როგორიცაა იპოთეკები, ფინანსების მართვა, ანგარიშები და სხვ. დიდი მონაცემების ანალიტიკა ბანკებს საშუალებას აძლევს სამომხმარებლო ბაზარი დაყონ სეგმენტებად, ასევე განსაზღვრონ რისკები და დაგეგმონ რისკის მართვის უკეთესი პოლიტიკა, განსაზღვრონ სამომავლო დანაკარგები, რაც საშუალებას მისცემს პროაქტიულად იმოქმედონ.¹⁴⁷ მეტიც, ბიზნესგარემოს ცვლილების გამო, ბიზნესის ყველა სექტორში ხდება დიდი მონაცემების ანალიტიკის მზარდი გამოყენება, რათა მეტი ბიზნესშესაძლებლობების მოცვა შეძლონ ორგანიზაციებმა. უმაღლესი ანალიტიკა საუკეთესო გზაა ახალი მომხმარებლებისა თუ კლიენტთა სეგმენტის მოსაპოვებლად, მიმწოდებელთა მოსაძიებლად¹⁴⁸ და ბიზნესგარემოს უკეთ შესაფასებლად.¹⁴⁹ ბანკები იყენებენ ანალიზზე დაფუძნებულ CRM-ის¹⁵⁰ პროგრამულ უზრუნველყოფას, რათა რეალურ დროში გაუწიონ რეკომენდაცია ფილიალების პერსონალს და ცენტრს თუ როგორ დაეხმარონ მომხმარებელს. დიდი მონაცემების ანალიზს კი ამ საკითხში უჭირავს მნიშვნელოვანი ადგილი. მონაცემთა ანალიზის ტექნოლოგიებში ბანკები დებენ ინვესტიციებს, რათა ყურადღება გაამახვილონ მომხმარებლებზე, ვიდრე ფინანსურ პროდუქტებზე. მომხმარებელთა უკეთ გაგებით, ორგანიზაციებს შეუძლიათ უკეთესად დააკმაყოფილონ მომხმარებელთა საჭიროებანი.¹⁵¹

დიდი მონაცემების გამოყენებით ფინანსური მომსახურების სექტორს შეუძლია შემოსავლის მიღება, კერძოდ, მონაცემთა ღირებულების მაქსიმი-

¹⁴⁶ Chandani A., Mehta M., Neeraja B., Prakash O., Banking on big data: A Case Study, ARPN Journal of Engineering and Applied Sciences, Vol. 10, No. 5, 2015, 2067.

¹⁴⁷ Big Data: How it can become a differentiator, 14-16, იხ., <<https://bit.ly/3rmnc3g>> [13.04.2022]

¹⁴⁸ Amakobe M. A., The Impact of Big Data Analytics on the Banking Industry, 2015, 2, იხ., <www.researchgate.net> [13.04.2022]

¹⁴⁹ Zhang Y., Based on Big Data Analysis Technology to Explore the Influence of Property Responsibility Derivative System on Enterprise Performance, 2021 International Conference on Big Data Analytics for Cyber-Physical System in Smart City, Volume 2, edited by Atiquzzaman M., Yen N., Xu Z., Vol. 2, Singapore, 2022, 226.

¹⁵⁰ CRM – კლიენტებთან ურთიერთობის მართვა, რომელიც მოიცავს ყველა პროგრამულ უზრუნველყოფას, რომელიც აანალიზებს მონაცემებს მომხმარებელთა შესახებ და წარადგენს, რათა დაეხმაროს და გაამარტივოს ბიზნეს გადაწყვეტილებები.

¹⁵¹ Marr B., Big Data in Practice: How 45 Successful Companies Used Big Data Analytics to Deliver Extraordinary Results, Chichester, West Sussex, 2016, 81-85.

ზირებით, რაც მათ კონკურენტუნარიანს გახდის.¹⁵² თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დიდი მონაცემების წარმატებულად გამოყენებისთვის აუცილებელია ბიზნესპროცესების გაციფრულება, შესაბამისად, ორგანიზაციების შესაძლებლობის გაზრდა, რომ შეაგროვონ და დაამუშაონ საჭირო მონაცემები, ასევე, სწორ დროს ჩართონ მონაცემები ბიზნეს პროცესებში.¹⁵³

დიდი მონაცემების დამუშავების ტექნოლოგიებში ჩადებული ინვესტიცია, რომლებიც მოიცავს მონაცემთა ინფრასტრუქტურას, მონაცემთა შემნახველი ბაზების შექმნას, მონაცემთა დამუშავებასა და მართვას,¹⁵⁴ დიდ მონაცემებს ანიჭებს ღირებულებით მახასიათებლებს. გარდა ამისა, ეს ინვესტიციები მოიცავს მისი დამუშავებისთვის საჭირო მომსახურე პერსონალის ტრენინგსა და განვითარებას, რადგან საშუალო ზომის ბანკს 500 ტერაბაიტი მონაცემის შეგროვება შეუძლია, ამას კი სჭირდება დიდი მონაცემების დამუშავებისთვის საჭირო ტექნოლოგიების და სისტემების მუდმივი განვითარება, რათა კონკურენტუნარიანები იყვნენ.¹⁵⁵

შესაბამისად, დიდი მონაცემები ეკონომიკური ღირებულების პროდუქტია, რომლის ყიდვა და გაყიდვაა შესაძლებელი, ასევე დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების დანერგვა კომპანიის ღირებულებას ზრდის. ბანკები მონაცემებს იყენებენ მნიშვნელოვანი, მაღალშემოსავლიანი კლიენტების მოსაძიებლად, დიდი მონაცემების უმაღლესი ანალიტიკა კი საუკეთესო გზაა ახალი მომხმარებლის თუ კლიენტთა სეგმენტის მოსაძიებლად. მონაცემთა ანალიზის ტექნოლოგიებში ბანკები დებენ ინვესტიციებს, რათა დროული დახმარება აღმოუჩინონ კლიენტს და გააუმჯობესონ მომსახურება, დააკმაყოფილონ მომხმარებელთა საჭიროებანი. დიდი მონაცემების ტექნოლოგიებში ინვესტიციები და მათი გამოყენება კი ბანკებს კონკურენტუნარიანს ხდის, რადგან ბანკები ცდილობენ შეაგროვონ ყველა შესაძლო ინფორმაცია კონკრეტულ მომხმარებელზე, როგორიცაა იპოთეკა, ფინანსების მართვა და ანგარიშები.

¹⁵² Amakobe M. A., The Impact of Big Data Analytics on the Banking Industry, 2015, 1, იბ., <www.researchgate.net> [13.04.2022]

¹⁵³ Big Data: How it can become a differentiator, 22, იბ., <<https://bit.ly/3rnsc3g>> [13.04.2022]

¹⁵⁴ იქვე, 6.

¹⁵⁵ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხ. Chandani A., Mehta M., Neeraja B., Prakash O., Banking on big data: A Case Study, ARPN Journal of Engineering and Applied Sciences, Vol. 10, No. 5, 2015, 2066-2069.

2. პერსონალური მონაცემები დიდი მონაცემების ჭრილში

2.1. პერსონალური მონაცემები

პერსონალური მონაცემების ერთიანი განმარტება არ არსებობს. პერსონალური მონაცემები, რომლებიც არის სამართლებრივი დაცვის ობიექტი, მოიცავს ყველა სახის (ციფრულ) მონაცემს, რომლებიც პირდაპირ, ანდა არაპირდაპირ მიემართება იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირს.¹⁵⁶

ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია“ პერსონალურ მონაცემთა შინაარსში ჩამოთვლის ფიზიკური პირის ისეთ მახასიათებლებს, რომლებიც შეიძლება ჩაითვალოს პერსონალ მონაცემად, მაგალითად, „საიდენტიფიკაციო ნომერი, ადგილმდებარეობის მონაცემი, ონლაინ იდენტიფიკატორი, ანდა ერთი ან მეტი სპეციფიკური ფაქტორი, რომელიც ეხება ფიზიკურ, ფიზიოლოგიურ, ფსიქოლოგიურ, გენეტიკურ, მენტალურ/გონებრივ, ეკონომიკურ, კულტურულ ან სოციალური ნიშნებს“.¹⁵⁷

GDPR-ის თანახმად, პერსონალურ მონაცემად ითვლება ყველაფერი, რაც უკავშირდება ფიზიკურ პირს და რითაც შესაძლებელია მისი იდენტიფიცირება, კერძოდ, „ინფორმაცია, რომელიც დაკავშირებულია იდენტიფიცირებად ან იდენტიფიცირებულ ფიზიკურ პირთან“.¹⁵⁸ შესაბამისად, რეგულაცია აფართოებს შინაარსს და პერსონალურ მონაცემებად თვლის ისეთ ინფორმაციასაც, რომელიც უკავშირდება უკვე იდენტიფიცირებულ პირს. შესაბამისად, არ არის აუცილებელი პერსონალურ მონაცემად მივიჩნიოთ მხოლოდ არაიდენტიფიცირებული ფიზიკური პირის მაიდენტიფიცირებლები.

თავის მხრივ, იდენტიფიცირებული ფიზიკური პირი არის ის, ვისი იდენტიფიცირება შესაძლებელია პირდაპირ ან არაპირდაპირ, მაიდენტიფიცირებლებზე – როგორებიცაა სახელი, საიდენტიფიკაციო ნომერი, ადგილმდებარეობის მონაცემები, ონლაინ მაიდენტიფიცირებლები, ასევე ფიზიკური პირებისთვის დამახასიათებელი ნიშნები, როგორებიცაა: ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ფიზიოლოგიური, გენეტიკური, მენტალურ/გონებრივი, ეკონომიკური, კულტურული თუ სოციალური იდენტობები.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Chrobak L., *Proprietary Rights in Digital Data? Normative Perspectives and Principles of Civil Law, Personal Data in Competition, Consumer Protection and Intellectual Property Law: Towards a Holistic Approach?*, edited by Bakhoun M., Conde Gallego B., Mackenrodt M., Surblytė-Namavičienė G., MPI Studies on Intellectual Property and Competition Law, Vol. 28, Springer, 2018, 255.

¹⁵⁷ General Data Protection Regulation (EU) 2016/6, art 4(1);

¹⁵⁸ იქვე.

¹⁵⁹ იქვე.

პერსონალურ მონაცემებად მიიჩნევა დანაწევრებული მონაცემებიც, რომლებიც ერთობლიობაში პიროვნების იდენტიფიცირების შესაძლებლობას იძლევა.¹⁶⁰ შეიძლება ერთ-ერთი მონაცემი ვერ ახდენდეს ფიზიკური პირის იდენტიფიცირებას, მაგრამ ერთობლიობაში მარტივი იყოს მონაცემთა სუბიექტის ამოცნობა, მაგალითად, ონლაინ მაიდენტიფიცირებლები, როგორებიცაა რადიოტალღები, მზა ჩანაწერები (**cookies**), რომლებიც მცირე ზომის ტექსტური ფაილია და ცნობს ინდივიდუალურ მომხმარებლებს, ინახავს მომხმარებელთა პარამეტრებს და შესაბამისად, ამარტივებს ვებგვერდის გამოყენებას.¹⁶¹ ერთობლიობაში ფიზიკური პირის უნიკალურ ნიშნებთან შესაძლებელს ხდის მის ამოცნობას,¹⁶² რაც უკვე პერსონალური მონაცემების შინაარსს ესადაგება.

ასევე, იურიდიული პირების მონაცემები, GDPR-ის მიხედვით, შესაძლებელია ჩაითვალოს პერსონალურ მონაცემებად, თუ ის შეიცავს ინფორმაციას იურიდიული პირთან ასოცირებული ინდივიდების შესახებ, მაგ., კომპანიაში პიროვნების აქციების წილისა და ფუნქციის შესახებ. მეტიც, იურიდიულ პირებთან დაკავშირებით არსებობს გამონაკლისი, კერძოდ, ინდემნარმე აღქმულია როგორც ფიზიკური პირი, ასეთ ვითარებაში შეუძლებელია პერსონალური და კორპორატიული მონაცემების ერთმანეთისგან გამიჯვნა.¹⁶³ ევროკავშირისგან განსხვავებით საქართველო პერსონალურ მონაცემებს განიხილავს მხოლოდ ფიზიკური პირის კონტექსტში და დაცვის სფეროდან გამორიცხავს იურიდიულ პირს.¹⁶⁴

ევროკავშირის სამართალი პერსონალური მონაცემების შინაარსს ამდიდრებს „პროფილირების“ ცნებით. პროფილირება არის პერსონალური მონაცემების ავტომატური დამუშავების ნებისმიერი ფორმა, რა დროსაც პერსონალური მონაცემები გამოიყენება ფიზიკური პირის განსაზღვრული პიროვნული ასპექტის შეფასებისთვის, კერძოდ, იმ ასპექტების ანალიზისა და წინასწარ განსაზღვრისთვის, რომლებიც უკავშირდება სამსახურში ფიზიკური პირის სამუშაოს განხორციელებას, ეკონომიკურ სიტუაციას, ჯანმრთელობას, პიროვნულ პრეფერენციებს, ინტერესებს, ნდობას, ქცევას, ადგილმდებარეობასა თუ გადაადგილებას/მოძრაობას.¹⁶⁵

¹⁶⁰ What is Personal Data? იხ., <<https://bit.ly/3kRjRT2>> [18.05.2021]

¹⁶¹ Cookie-ფაილების წესები და პირობები იხ., <<https://bit.ly/37V3TTy>> [18.04.22]

¹⁶² Online Identifiers for Profiling and Identification, Recital 30 of General Data Protection Regulation (EU) 2016/679 იხ., <<https://bit.ly/3ryM4zf>> [18.05.2021]

¹⁶³ Paul Voigt P., Bussche A. von dem, The EU General Data Protection Regulation (GDPR): A Practical Guide, Berlin, 2017, 21.

¹⁶⁴ საქართველოს კანონი „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ მე-2 მუხლის „ა“ პუნქტი.

¹⁶⁵ General Data Protection Regulation (EU) 2016/679, Art. 4(4).

პროფილირება გავრცელებულია ბევრ სფეროში: ონლაინ რეკლამის დაგეგმვაში, კრიმინალურ მართლმსაჯულებაში, ეროვნულ უსაფრთხოებაში, მინოდების ჯაჭვის მართვასა თუ ჯანმრთელობის დაცვაში. იმის მიუხედავად, რომ პერსონალური მონაცემების შინაარსი მოიცავს პროფილირებას, GDPR-ში მისი შინაარსი გაურკვეველია და საჭიროებს განმარტებას,¹⁶⁶ თუმცა, მიუხედავად ამისა, ეს წინგადადგმული ნაბიჯია, რადგან ის წარმოშობს საფუძველს დაცულ იქნეს პერსონალური მონაცემების დაცვის ძირითადი უფლება.

საქართველოს კანონი პერსონალური მონაცემების დაცვის შესახებ ეყრდნობა ევროკავშირის 1995 წლის მიღებულ დირექტივას №95/46/EC, რომელიც ჩანაცვლდა 2016 წლის რეგულაციით (EU) №2016/679 (GDPR). დირექტივისგან განსხვავებით, რეგულაციის მიერ პერსონალური მონაცემების ცნების გაფართოება ქართულ კანონმდებლობაში ვერ აისახა.

პერსონალური მონაცემების კანონის თანახმად, პერსონალური მონაცემი არის ნებისმიერი ინფორმაცია, რომელიც უკავშირდება იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად ფიზიკურ პირს. პირი იდენტიფიცირებადია, როდესაც შესაძლებელია მისი იდენტიფიცირება პირდაპირ ან არაპირდაპირ. კანონი იდენტიფიცირებად ნიშნებად აღიარებს საიდენტიფიკაციო ნომერს ან პირის მახასიათებელს ფიზიკური, ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, კულტურული ან სოციალური ნიშნებით.¹⁶⁷ ისეთი ნიშნები, როგორებიცაა: ადგილმდებარეობის მონაცემები, ონლაინ იდენტიფიკატორი, ქართული კანონმდებლობა არ აღიარებს. რაც მნიშვნელოვანია დიდი მონაცემების შეგროვებისა და დამუშავებისას პერსონალური მონაცემების დასაცავად. მეტიც, აღნიშნული კანონის საფუძველზე შეუძლებელია პირმა დაიცვას საკუთარი პერსონალური მონაცემები, თუ ის მოპოვებულია ონლაინ მაიდენტიფიცირებლების მეშვეობით, როგორებიცაა მზა ჩანაწერები (cookies), რადიო ტალღები და სხვ.

მეტიც, საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს პროფილირების ცნებას. კანონში განმარტებულია მონაცემთა ავტომატური დამუშავება, რაც გულისხმობს, მონაცემთა ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით დამუშავებას,¹⁶⁸ თუმცა არ არის განმარტებული რა სახის დამუშავება იგულისხმება, მაშინ როდესაც, ევროკავშირის რეგულაცია განმარტავს, თუ რას ნიშნავს პროფილირება. ქართული კანონის დუმილი აღნიშნულზე არის ნაკლი პერსონალური მონაცემების დაცვის კუთხით.

¹⁶⁶ იხ. Data Is Power: Profiling and Automated Decision-Making in GDPR, 2017; იხ., <<https://bit.ly/2Vb8z13>> [18.05.2021]

¹⁶⁷ „პერსონალური მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-2 მუხლის „ა“ პუნქტი.

¹⁶⁸ იქვე, „ე“ პუნქტი.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, პერსონალური მონაცემები სამართლებრივი დაცვის ობიექტია და მოიცავს ყველა სახის (ციფრულ) მონაცემს, რომლებიც პირდაპირ, ანდა არაპირდაპირ მიემართება იდენტიფიცირებულ ან იდენტიფიცირებად ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირს. პერსონალური მონაცემის ევროკავშირისეული განმარტება უფრო ფართოა და მოიცავს მრავალ კომპონენტს, რასაც ქართული კანონმდებლობა არ აღიარებს. ევროკავშირის „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციის“ თანახმად ნებისმიერი დიდი მონაცემი, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა მოხდეს პირის იდენტიფიცირება, იძლეოდეს ინფორმაციას იდენტიფიცირებული პირის შესახებ, ანდა ხდება მისი პროფილირება, აღნიშნული დირექტივის დაცვის ქვეშ ექცევა.

ასევე, ქართული კანონმდებლობა არ ცნობს იურიდიული პირის პერსონალურ მონაცემებს, განსხვავებით ევროკავშირისგან. ევროკავშირში იურიდიული პირის პერსონალური მონაცემები თითქმის არ არის დაცული, თუმცა საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით მისი დაცვა შეუძლებელიც კია. საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს პროფილირების ცნებას, რაც ნაკლია პერსონალური მონაცემების განმარტების საკითხში და შესაბამისად ართულებს მის სრულყოფილ დაცვას.

2.2. პერსონალური მონაცემები დიდი მონაცემების დამუშავების პროცესში

დიდი მონაცემებისა და პერსონალური მონაცემების ერთმანეთისგან სრულიად განცალკევება შეუძლებელია. მართალია, არსებობს დიდი მონაცემები, რომელიც არ მოიცავს პერსონალურ მონაცემებს, მაგრამ არის დიდი მონაცემებიც, რომლებიც პერსონალურ მონაცემებს შეიცავს.¹⁶⁹ ასევე, დიდი მონაცემების დამუშავებისას შეუძლია თვითონ შექმნას პერსონალური მონაცემები.¹⁷⁰ ციფრული ტექნოლოგიების მეშვეობით მოპოვებული დიდი მონაცემების შეგროვება, როგორებიცაა: სახელი, გვარი, ელექტრონული ფოსტის მისამართი, პირადი ნომერი, პიროვნების მიერ ელექტრონული შესყიდვების შესახებ ცნობები, რომლებიც გამოავლენს მონაცემთა სუბიექტის სურვილებს, ასევე ზემოაღნიშნული დიდი მონაცემების ანალიზისა და პიროვნების პროფილირების საფუძველზე შესაძლებელია დადგინდეს პიროვნების პრეფერენციები, მისწრაფებები და მახასიათებლები,¹⁷¹ – ყოველივე ეს ახალი პერსონალური მონაცემებია.

¹⁶⁹ Big Data and Data Protection, პარ. 35 და 36, იხ., <<https://bit.ly/3JmgbRW>> [10.04.2022]

¹⁷⁰ იქვე, პარ. 38.

¹⁷¹ ლოითჰოისერ-შნარენბერგერი ს., შიში ჭამს თავისუფლებას: რატომ უნდა დავიცვათ ჩვენი ძირითადი უფლებანი, თბილისი, 2020, 125.

მეტიც დიდი მონაცემების შეგროვების პროცესში, შესაძლებელია მასიურად შეგროვდეს პერსონალური მონაცემი, რასაც ბიზნესი ბაზარზე მომხმარებელთა ქცევის შესწავლისთვის და მომსახურებისა თუ პროდუქტის გაუმჯობესებისთვის იყენებს, ხოლო ამ პროცესში შეიძლება დაირღვეს ადამიანის ძირითადი უფლებები, როგორებიცაა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება, მომხმარებლის არჩევანის და თანასწორობის უფლებაც.¹⁷² აღსანიშნავია, რომ ეკონომიკის სწრაფად განვითარებადი სექტორების ახლადამოცუნილი ბიზნესმოდელები დამოკიდებულია მომხმარებელთა და მათი ქცევების შესახებ მონაცემთა დიდი მოცულობის შეგროვების შესაძლებლობასა და ამავე მონაცემების მონეტიზაციაზე. ამ მონაცემების მნიშვნელოვანი ნაწილი კი პერსონალური მონაცემებია, რომლებიც უკავშირდება იდენტიფიცირებულ თუ იდენტიფიცირებად პირებს.¹⁷³

თავის მხრივ, მონაცემთა სუბიექტისთვის არ არის ცნობილი, რა სახის ინფორმაცია გროვდება მასზე და რა სახით ხდება მისი გამოყენება მონაცემთა დამმუშავებლის მიერ. აღნიშნული პრობლემა აქტუალური ხდება მაშინ, როდესაც შეგროვებულ დიდ მონაცემთა შორის ხვდება პერსონალური მონაცემები. მონაცემთა სუბიექტი მოკლებულია არჩევანის თავისუფლებას, აკონტროლოს მასზე არსებული ინფორმაცია¹⁷⁴ – დგება მისი პროფილი, რომელიც პროგნოზირებს მის სურვილებს, ადგენს მის პრეფერენციებს, შეისწავლის მონაცემებს და ამით იქმნება ისეთი ახალი პერსონალური მონაცემი, რომელსაც პირის პრეფერენციები, მისწრაფებების იდენტიფიცირება შეუძლია.

შესაბამისად, დიდ მონაცემებთან კავშირშია დიდი პერსონალური მონაცემები, რომელსაც დიდი კომერციული ღირებულება აქვს,¹⁷⁵ კერძოდ, ინფორმაცია პირზე, ანდა ჯგუფზე და აღნიშნული ინფორმაციის მოპოვება ხდება სხვადასხვა წყაროებიდან და მუშავდება იმავე ანალიტიკური საშუალებებით, რომლებსაც დიდი მონაცემების დამუშავების შემთხვევაში იყენებენ.¹⁷⁶ მეტიც,

¹⁷² Big Data: Bringing Competition Policy to the Digital Era, the Executive Summary by the OECD Secretariat on 29 November 2016, 4.

¹⁷³ European Data Protection Supervisor, opinion on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure, 2014, Par. 13.

¹⁷⁴ იხ., ლოითჰოისერ-შნარენბერგერი ს., შიში ჭამს თავისუფლებას: რატომ უნდა დავიცვათ ჩვენი ძირითადი უფლებანი, თბილისი, 2020, 116-131.

¹⁷⁵ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 7.

¹⁷⁶ Paterson M., McDonagh M., Data Protection in an Era of Big Data: Challenges Posed by Big Personal Data, Monash University Law Review, Vol. 44, 2018, 3.

დიდი მონაცემების გარემოში მომხმარებელთა პროფილირება და დაჯგუფება ეფექტურია.¹⁷⁷

ბანკებს აქვთ დიდი რაოდენობის ინფორმაცია მომხმარებლებზე, ჩანაწერები თუ როგორ იხარჯება ფული, ანგარიშებზე განხორციელებული ტრანზაქციების ისტორიები და პერსონალური მონაცემები. მომხმარებელთა ფინანსების მართვა კი ბანკებს აძლევს შესაძლებლობას დაინახონ დეტალური სურათი, თუ როგორ ცხოვრობენ მისი მომხმარებლები – როდის იღებენ შვებულებას, როდის ქორწინდებიან, როდის გრძნობენ თავს ცუდად, სად იხარჯება ჭარბი შემოსავალი. ეს მონაცემები გამოიყენება მომხმარებელთათვის სასარგებლო პროდუქტისა და მომსახურების განსაზღვრისთვის.¹⁷⁸

დიდი მონაცემები მოიცავს როგორც პერსონალურ მონაცემებს, ასევე არა-პერსონალურ მონაცემებსაც, დიდ მონაცემებს თვითონ შეუძლია პერსონალური მონაცემების შექმნაც. მონაცემთა სუბიექტი მოკლებულია აკონტროლოს მასზე შეგროვებული პერსონალური მონაცემები, თუ ის შეგროვებულია დიდი მონაცემების მოპოვების შედეგად. დიდი პერსონალური მონაცემებს კი ეკონომიკური ღირებულება აქვს. ბანკებს აქვს დიდი რაოდენობის ინფორმაცია მომხმარებლებზე, რაც მათ აძლევს შესაძლებლობას დაინახონ დეტალური სურათი თუ როგორ ცხოვრობენ მისი მომხმარებლები და შესაბამისად, დაგეგმონ სავაჭრო პოლიტიკა.

თუმცა გასათვალისწინებელია რომელი კანონმდებლობით შევაფასებთ დიდ მონაცემებს, რადგან საქართველოს კანონმდებლობის მიხედვით ის დიდი მონაცემები, რომლებიც მოიცავს ისეთ მაიდენტიფიცირებლებს, რაც არ არის გათვალისწინებული როგორც პერსონალური მონაცემები, ვერ ჩაითვლება დიდ პერსონალურ მონაცემებად.

2.3. მონაცემთა უსაფრთხოება

დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების მნიშვნელობის ზრდასთან ერთად, უსაფრთხოების საკითხი უფრო საყურადღებო ხდება. დღეს, ორგანიზაციების უმთავრესი პრობლემა მონაცემთა უსაფრთხოების დაცულობაა. უსაფრთხოება ერთ-ერთი უმთავრესი საკითხია დიდი მონაცემების შემნახველი ბაზების კუთხითაც, რადგან ისინი ჰაკერების სამიზნეა.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Bottis M., Bouchagiar G., Personal Data v. Big Data in the EU: Control Lost, Discrimination Found, Open Journal of Philosophy, Vol. 8, No 3, 2018, 197.

¹⁷⁸ Marr B., Big Data in Practice: How 45 Successful Companies Used Big Data Analytics to Deliver Extraordinary Results, Chichester, West Sussex, 2016, 84.

¹⁷⁹ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12 No.12 (2021), 4240.

ტექნოლოგიური განვითარება და ახალი აპლიკაციები, როგორებიცაა სენსორები, კიბერ-ფიზიკური სისტემები, ჭკვიანი მობილური მოწყობილობები, ღრუბლები, მონაცემთა ანალიზი, სოციალური ქსელები, ნივთების ინტერნეტი, შესაძლებლობას იძლევა შეგროვდეს, დამუშავდეს და ინახებოდეს დიდი მოცულობის მონაცემები ყველაფერზე, ნებისმიერი ადგილიდან და ნებისმიერ დროს.¹⁸⁰ ასევე კომპანიებისთვის მონაცემთა ბაზების უსაფრთხოება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია, განსაკუთრებით მონაცემთა შემნახველთან მიმართებაში იმდენად, რამდენადაც შენახული ინფორმაცია, როგორც წესი, მნიშვნელოვანი ინფორმაციაა.¹⁸¹

თუ მომხმარებელთათვის მონაცემების გამოყენებისას დიდი მონაცემები არ არის ჯერონად დაცული, ის პირდაპირ დაემუქრება მომხმარებლის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობასა და მონაცემთა უსაფრთხოებას.¹⁸² მონაცემთა უსაფრთხოება არ არის მხოლოდ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის საკითხი, არამედ დანაკარგის პრევენციაცაა. მცირე შემთხვევასაც კი შეუძლია გამოიწვიოს უდიდესი დანაკარგი, ამიტომ, კომპანიები ცდილობენ აქტიურად დანერგონ უსაფრთხოების სისტემები.¹⁸³

მონაცემთა დაცვა ნიშნავს უსაფრთხოების სამი მთავარი მახასიათებლის, კერძოდ, კონფიდენციალურობის, ერთიანობის/ინტეგრირებულობისა და შესაძლებლობის დაცვას. კონფიდენციალურობის დაცვა გულისხმობს მონაცემთა დაცვას არავტორიზებული წვდომისგან, მაშინ როდესაც ერთიანობა არის მისი დაცვა არავტორიზებული მოდიფიცირებისგან.¹⁸⁴ ასევე, მონაცემთა დაცვა შესაძლოა დაიყოს მაიდენტიფიცირებლების ანონიმურობის დაცვად, ანონიმურობის დაცვად და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვად.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Bertino E., Ferrarri E., Big Data Security and Privacy, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 425.

¹⁸¹ Golfarelli M., Rizzi F., From Star Schemas to Big Data: 20+ Years of Data Warehouse Research, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 96.

¹⁸² Zhang D., Big Data Security and Privacy Protection, Advances in Computer Science Research, Vol. 77, Atlantic Press, 2018, 275.

¹⁸³ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12 No.12 (2021), 4240.

¹⁸⁴ Bertino E., Ferrarri E., Big Data Security and Privacy, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 426-427.

¹⁸⁵ Zhang D., Big Data Security and Privacy Protection, Advances in Computer Science Research, Vol. 77, Atlantic Press, 2018, 275.

კონფიდენციალურობა და პირადი ცხოვრების უსაფრთხოების დაცულობა გამორჩეულია.¹⁸⁶ თუ კონფიდენციალურობა არ იქნება დაცული, მაშინ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვაც შეუძლებელი იქნება.¹⁸⁷

მონაცემთა დაცვის კუთხით პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობა არის მეორე უმნიშვნელოვანესი საკითხი, რისი მნიშვნელობაც იზრდება დიდი მონაცემების პერსპექტივის ზრდასთან ერთად. თუმცაღა, არსებობს საჯარო ინტერესი პერსონალური მონაცემების არამართლზომიერი გამოყენებისა, მაგალითად, მონაცემთა სხვადასხვა წყაროებიდან ინტეგრირებისას. პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის მართვა არის როგორც ტექნიკური, ასევე სოციოლოგიური საკითხი, რაც საჭიროებს ორივე პერსპექტივიდან მოგვარებას.¹⁸⁸

მონაცემთა კონფიდენციალურობისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვა შესაძლებელია რამდენიმე ტექნიკით, დაწყებული კრიპტოგრაფიიდან, როგორიცაა მონაცემთა სტრუქტურების შექმნა, რომელიც მალავს მონაცემებთან წვდომის კანონზომიერებებს, გაგრძელებული მონაცემთა ანონიმიზაციით, რომელიც მონაცემებს ისე გარდაქმნის, რომ რთული ხდება მათი დაკავშირება ისეთ მონაცემებთან, რომლებიც ამოცნობის საშუალებას იძლევა, და დასრულებული წვდომის უმაღლესი კონტროლის მოდელების დანერგვით.¹⁸⁹

შესაბამისად, კომპანიებისთვის მონაცემთა ბაზების უსაფრთხოება, შენახული ინფორმაციის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ერთ-ერთი საყურადღებო საკითხია, განსაკუთრებით მონაცემთა შემნახველთან მიმართებაში. მონაცემთა დაკარგვამ, ანდა არაავტორიზებულმა წვდომამ და მოდიფიკაციამ, შესაძლოა გამოიწვიოს კომპანიის დანაკარგები როგორც ფინანსური, ასევე რეპუტაციული, ამიტომ, კომპანიები დიდ ყურადღებას უთმობენ კონფიდენციალობის საკითხს და დებენ ინვესტიციებს მონაცემთა უსაფრთხოების გაუმჯობესებისთვის.

¹⁸⁶ Golfarelli M., Rizzi S., Star Schemas to Big Data: 20+ Years of Data Warehouse Research, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 96.

¹⁸⁷ Bertino E., Ferrarri E., Big Data Security and Privacy, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 426-427.

¹⁸⁸ Kumar A., Hababa S. M., Worku B., Tadele G., Mengistu Y. G., Prasad A. Y., Big Data Characteristics, Classification and Challenges – a review, Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, Vol.12, No.12 (2021), 4240.

¹⁸⁹ Bertino E., Ferrarri E., Big Data Security and Privacy, A Comprehensive Guide Through the Italian Database Research Over the Last 25 Years, edited by Flesca S., Masciari E., Greco S., Saccà E., Cham, 2017, 428.

3. დიდი მონაცემების დამუშავება ბანკების მიერ კონკურენციის პირობებში

3.1. ბანკები დიდი მონაცემების კონკურენციის პირობებში

კონკურენცია მნიშვნელოვანია ბაზრის განვითარებისთვის, იგი შესაბამის ბაზარზე უპირატესობის მოპოვების მიზნით, ამავე ბაზარზე მოქმედი ან პოტენციური ეკონომიკური აგენტების ერთმანეთთან მეტოქეობაა.¹⁹⁰ თუმცა ეს მეტოქეობა მოქცეულია საკანონმდებლო ჩარჩოებში, კერძოდ, ეკონომიკური აგენტების საქმიანობა თანასწორუფლებიანობის პრინციპს უნდა ეყრდნობოდეს.¹⁹¹

საქართველოში რეგისტრირებულია 14 ბანკი, რომელთაგან წმინდა მოგების კუთხით პირველ ადგილზეა „თიბის ბანკი“, რომლის აქტივებიც მთლიანად საბანკო სექტორის 38.7% იყო, ხოლო „საქართველოს ბანკი“ რიგით მეორეა და მისი აქტივების წილი 36,3% უტოლდებოდა. ჯამში ორივე ბანკი საქართველოს ბაზრის აქტივების 75% ფლობდა, ხოლო უმსხვილეს ორ ბანკზე მთლიანი მოგების 85% მოდიოდა.¹⁹²

„თიბისი ბანკის“ მომხმარებელთა რაოდენობა შეადგენს 3,665 მილიონ ადამიანს, რაც საქართველოს ზრდასრული მოსახლეობის 92%-ია, ბანკი ფლობს საქართველოს ბაზრის 39%-ს, ხოლო ციფრული მომხმარებლების რაოდენობამ დაახლოებით 692 ათას მიაღწია.¹⁹³ თავის მხრივ საქართველოს ბანკი ემსახურება 2,5 მილიონ მომხმარებელს, ბანკი ფლობს საქართველოს ბაზრის 35,1%-ს.¹⁹⁴ შესაბამისად, „თიბისი ბანკისა“ და საქართველოს ბანკის მომხმარებელთა რაოდენობა ერთმანეთს ფარავს, ხოლო ერთად ორივე ბანკი საქართველოს ბაზრის 74,1%-ს ფლობს.

„ახალი ეკონომიკისთვის“ კი მონაცემები მნიშვნელოვანი რესურსი გახდა. ხელოვნური ინტელექტი გამოთვლით შესაძლებლობებს ზრდის, იყენებს დიდი მონაცემების ტექნიკებს მოცულობითი მონაცემების კრეზულის რეალურ-დროში ანალიზისთვის და იღებს შეუფასებელ ცოდნას.¹⁹⁵ დიდ მონაცემებს შეუძლია აშშ-ში დამატებით 3 ტრილიონი აშშ დოლარის შემოსავალი მოიტანოს.¹⁹⁶ მონა-

¹⁹⁰ საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, მე-3 მუხლის „ბ“ პუნქტი.

¹⁹¹ იქვე, მე-2 მუხლის „ა“ პუნქტი.

¹⁹² ქართული ბანკების რეიტინგი წმინდა მოგების მიხედვით იხ., <<https://bit.ly/3EAWzgM>> [22.04.2022]

¹⁹³ იხ., „თიბისი ბანკის“ წლიური ფინანსური ანგარიში, 31 დეკემბერი 2020, 35. იხ., <<https://nbg.gov.ge/supervision/banking-supervision>> [11.04.2022]

¹⁹⁴ საქართველოს ბანკი, ძირითადი ცნობები, იხ., <<https://bit.ly/3Kvh7ow>> [11.04.2022]

¹⁹⁵ Banterle F., Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma, EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018), 1.

¹⁹⁶ Big Data's Economic Impact, იხ., <<https://bit.ly/3qn1Kp6>> [27.12.2021]

ცემთა ეკონომიკის ღირებულებამ, რომელიც იზომება ეკონომიკაში, მონაცემთა ბაზრის გავლენით, ევროკავშირსა და დიდი ბრიტანეთში ერთად, გადააჭარბა 400 მილიარდ ევროს 2019 წლისთვის, რაც წინა წელთან შედარებით 7,6%-ით მეტია,¹⁹⁷ შესაბამისად, მონაცემთა ეკონომიკა მზარდია და წლიდან წლამდე ბაზარი უფრო გაიზრდება. ბანკები ყველაზე მეტად არიან დამოკიდებულნი დიდი მონაცემების ტექნოლოგიებზე და ახორციელებენ ინვესტიციებს, რათა მომხმარებელთა უზარმაზარი მონაცემთა ბაზის დამუშავება შეძლონ დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების გამოყენებით.¹⁹⁸

საქართველოს რეალობიდან გამომდინარე, მომხმარებელთა ბაზების მიხედვით, ორივე ბანკი ფლობს ინფორმაციას ერთმანეთის კლიენტების შესახებ, რადგან მომხმარებელთა ბაზებში ის კლიენტებიც არიან, რომლებიც სარგებლობენ ორივე ბანკის მომსახურებით. შესაბამისად, საქართველოში არსებული ორი ბანკი ფლობს იმ კლიენტთა დიდ პერსონალურ მონაცემებს, რომლებიც სხვა ბანკებშიც არიან კლიენტებად რეგისტრირებულნი, ასევე მათ უმარტივდებათ ციფრული არხებიდან მონაცემთა მოპოვება, რადგან ინტერნეტბანკის მომხმარებელთა რაოდენობა წლიდან წლამდე იზრდება.

3.2. ბანკები, როგორც მონაცემთა შემნახველი „სერვერი“

მონაცემები, რომლებიც გამოიყენება კომპანიების განსავითარებლად, იყოფა ორ ნაწილად: შიდა და გარე მონაცემებად.¹⁹⁹ არსებობს სამი სახის ბიზნეს მოდელი: პირველი – ორგანიზაციები, რომლებიც ფლობენ მონაცემებს, გარდაიქმნებიან დამოუკიდებელ ფირმებად და გასცემენ მონაცემებს სხვებზე, მათი გამოყენების მიზნით, მეორე – ორგანიზაციები, რომლებიც იყენებენ საკუთარ დასაქმებულთა უნარ-ჩვევებს, რათა მიიღონ დიდი მონაცემებიდან ღირებულება. მესამე ჯგუფს მიეკუთვნება ორგანიზაციები, რომლებიც ფლობენ მონაცემებსა და საკმარის ანალიტიკურ უნარ-ჩვევებს, ასევე, გონებრივ რესურს და იდეებს, რათა მიიღონ მონაცემები და შექმნან ღირებულებათა ახალი ფორმები.²⁰⁰ დიდი

¹⁹⁷ იხ. The study commissioned by the European Commission, prepared by IDC, European Data Market study, SMART 2016/0063, The European Data Market Monitoring Tool: D2.9 Final Study Report– Executive summary, Contract number: N30-CE-0835309/00-96, B-1049 Brussels, June 2020.

¹⁹⁸ Lochy J., Big Data in the Financial Services Industry – From data to insights, 09 September 2019, იხ., <<https://bit.ly/3uqiAXo>> [10.04.2022]

¹⁹⁹ Zhang Y., Based on Big Data Analysis Technology to Explore the Influence of Property Responsibility Derivative System on Enterprise Performance, 2021 International Conference on Big Data Analytics for Cyber-Physical System in Smart City, Volume 2, edited by Atiquzzaman M., Yen N., Xu Z., Vol. 2, Singapore, 2022, 226.

²⁰⁰ Custers B., Ursic H., Big Data and Data Reuse: A Taxonomy of Data Reuse for Balancing

მონაცემების გარემოში პერსონალური მონაცემების დამუშავების კონტროლის მცდელობა ფირმებს უბიძგებთ შექმნან საკუთარი „ცოდნის კერძო ქსელი“, რომელიც საშუალებას მისცემს კანონის გვერდის ავლით ფირმის საქმიანობისთვის დაამუშაონ პერსონალური ინფორმაცია.²⁰¹

ბანკები იღებენ მომხმარებელთა პერსონალურ მონაცემებს, როდესაც ხდება კლიენტის მომხმარებლად რეგისტრაცია, გამოიყენება ბანკის პროდუქტები თუ მომსახურებები, მომხმარებლების ონლაინ სერვისებზე რეგისტრაციისას, სატელეფონო კომუნიკაციისას ან ფილიალში მათი ვიზიტისას, ბანკის საიტის, მობილური აპლიკაციის და ონლაინ-ჩატის გამოყენებისას, როდესაც ბანკში კლიენტის მიერ იგზავნება წერილი ფოსტით ან ელფოსტით, ხორციელდება საბანკო ტრანზაქციები, სარგებლობენ ღია ბანკინგის პრინციპით, სარგებლობენ ბანკთან დაკავშირებული მომსახურებით, საგადასახადო პროვაიდერებიდან, საკრედიტო სააგენტოებიდან, ფინანსური ინსტიტუტებიდან და საჯარო ორგანიზაციებიდან, მზა ჩანაწერებიდან, რომლითაც ხორციელდება მომხმარებელთა ქცევაზე დაკვირვება.²⁰²

ბანკი აგროვებს, მონაცემთა სუბიექტის სახელსა და გვარს, რეგისტრირებულ, ანდა ფაქტობრივ მისამართს, ტელეფონისა და მობილურის ნომერს, ელ. ფოსტის მისამართს, საკრედიტო ისტორიასა და გადახდისუნარიანობის სტატუსს. ინფორმაციას მონაცემთა სუბიექტის საკუთრებაში, ანდა მფლობელობაში არსებული უძრავი და მოძრავი ნივთების და მათი მახასიათებლების შესახებ; დამსაქმებლის მონაცემები, აგრეთვე, ინფორმაციას დასაქმების პირობების შესახებ, როგორებიცაა ხელფასი, სამუშაო გრაფიკი და სხვა. მომსახურე ბანკსა და საქართველოში მოქმედ სხვა კომერციულ ბანკებში ანგარიშების შესახებ ნებისმიერი მონაცემს, მათ შორის, შეზღუდვის გარეშე, ცნობებს ამ ანგარიშებზე კონკრეტული დროისა და თარიღისთვის არსებული ნაშთების და კონკრეტულ პერიოდში ამ ანგარიშებზე განხორციელებული ტრანზაქციების შესახებ. ბანკის მიერ გროვდება, ასევე, სხვადასხვა ელექტრონულ არხებში, ანდა ინტერნეტ სივრცეში გამჟღავნებული ნებისმიერი მონაცემი, მათ შორის, და არამართო, მზა ჩანაწერები, და მონაცემთა სუბიექტის, ანდა მის მიერ მითითებული მესამე პირების აქტივობა აღნიშნულ არხებში, მათ შორის, შეზღუდვის გარეშე, ასეთ არხებში დალოგინებისა და ჩატარებული ქმედებებისა თუ ტრანზაქციების ისტორია, ინფორმაცია ოჯახის წევრების, ნათესავების ან მისამართზე მცხოვ-

Big Data Benefits and Personal Data Protection, International Data Privacy Law Advance Access, January 7, 2016, 3-4.

²⁰¹ Bottis M., Bouchagiar G., Personal Data v. Big Data in the EU: Control Lost, Discrimination Found, Open Journal of Philosophy, Vol. 8, No 3, 2018, 196.

²⁰² პერსონალურ მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა, იხ., <<https://bit.ly/3Ekrklv>> [18.04.2022]

რები სხვა პირების შესახებ; ნებისმიერი სხვა მონაცემი, რომელიც უკავშირდება კლიენტს და რის შედეგადაც შესაძლებელია მონაცემთა სუბიექტის იდენტიფიცირება, ანდა დახასიათება, ანდა სხვა კლიენტებთან მისი დაჯგუფება პირის ფიზიკური, ფიზიოლოგიური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, კულტურული ან სოციალური ნიშნებით.²⁰³

ასევე, ბანკები კლიენტების პერსონალურ ინფორმაციას აგროვებენ და-საქმებული პერსონალის დახმარებით, სპეციალურ წყაროებზე მოძიებით. ასეთი წყარო არის ელექტრონული სერვისების ერთიან პორტალზე უძრავი ქონების რეესტრში განცხადების ძიება, რომელიც ხელმისაწვდომია ყველა დაინტერესებული პირისთვის.²⁰⁴ მოიპოვებენ ინფორმაციას საცალო სესხების და ბიზნესსესხების მქონე როგორც შიდა, ასევე გარე კლიენტებზე;²⁰⁵ მოპოვებულ ინფორმაციას შორის არის: ვის სასარგებლოდ იყო დატვირთული იპოთეკები, სად ჰქონდათ კლიენტებს არსებული სესხები, გარე კლიენტების შემთხვევაში ზუსტდება აღებული სესხის მოცულობა, სესხების ნაშთი, ინფორმაცია ქონებით უზრუნველყოფილი სესხების შესახებ.²⁰⁶

მეტიც, ბანკების მიერ მონაცემთა დამუშავება, ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე, მოიცავს ავტომატური, ნახევრად ავტომატური ან არაავტომატური სამუ-ალებების გამოყენებით მონაცემთა მიმართ შესრულებულ ნებისმიერ მოქმედებას, კერძოდ, მათ მონაცემთა სუბიექტისგან ან მესამე პირებისგან მოპოვებას, შეგროვებას, ჩანერას, ფოტოზე აღბეჭდვას, აუდიოჩანერას, ვიდეოჩანერას, ორგანიზებას, შენახვას, შეცვლას, აღდგენას, გამოთხოვას, გამოყენებას ან გამჟღავნებას მონაცემთა გადაცემის, გავრცელების ან სხვაგვარად ხელმისაწვდომად გახდომის გზით, ასევე მონაცემთა დაჯგუფებას ან კომბინაციას, დაბლოკვას, ნაშლას ან განადგურებას.²⁰⁷

ბანკის პერსონალს, რომელიც პასუხისმგებელია კლიენტებთან კომუნიკაციაზე, ეგზავნება ბაზები შიდა და გარე კლიენტებზე ზემოაღნიშნული ინფორმა-

²⁰³ მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა – ლიბერთი, 5.3 პუნქტი, იხ., <<https://bit.ly/3vu7Hml>> [22.04.2022]

²⁰⁴ იხ., <<https://www.my.gov.ge/ka-ge/services/5/service/176>> [17.04.2022], ასევე საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №487 „საჯარო რეესტრის შესახებ“ ინსტრუქციის დამტკიცების თაობაზე.

²⁰⁵ შიდა კლიენტი, მომხმარებელი რომელიც დარეგისტრირებულია მაძიებელ ბანკში და სარგებლობს მისი მომსახურებით; გარე კლიენტი, მომხმარებელი რომელიც არ სარგებლობს მაძიებელი ბანკის მომსახურებით და ბანკი ცდილობს მის მოზიდვას.

²⁰⁶ სს „თიბისი ბანკის“ თანამშრომლებთან 2022 წლის 10-15 მარტს ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუ.

²⁰⁷ მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა – ლიბერთი, 5.2 პუნქტი, იხ., <<https://bit.ly/3vu7Hml>> [22.04.2022]

ციით, რომელთაც უკავშირდებიან სატელეფონო არხების მეშვეობით და სთავაზობენ საკრედიტო პროდუქტებს.²⁰⁸

ბანკები მოიპოვებენ შიდა თუ გარე კლიენტების დიდ პერსონალურ მონაცემებს, როგორცაა სახელი და გვარი, მზა ფაილები, ტელეფონის ნომერი, მისამართი, ელფოსტა, ინფორმაცია საკრედიტო პროდუქტების შესახებ, უზრუნველყოფილი სესხების შესახებ და თვითონ უზრუნველყოფის შესახებ. ხდება მათი შეკვრა მონაცემთა კრებულად და ინახება ბანკში კომპანიის მიზნებისთვის. ბანკი, მიღებული დიდი პერსონალური მონაცემების დამუშავების შედეგად ადგენს მონაცემთა ბაზებს, ინახავს და შესაბამისად იქმნება „ცოდნის კერძო ქსელი“.

3.3. ბანკების მიერ მონაცემთა დამუშავების მონესრიგება

საბანკო სამართალი რთული დარგია, იგი შედგება როგორც საჯარო, ასევე კერძო საბანკო სამართლის დარგებისგან. საჯარო სამართლის დარგი წარმოდგენილია საბანკო სამართლის ზოგადი ნაწილის სახით, ხოლო კერძო ნაწილი საბანკო სამართლის განსაკუთრებული ნაწილით, რომელიც აწესრიგებს კერძო-საბანკო სახელშეკრულებო ურთიერთობებს. შესაბამისად, საბანკო საქმიანობის მონესრიგება მოიცავს როგორც საჯარო, ასევე კერძო სამართალსაც. საბანკო სამართლის წყაროები ძირითადად პოზიტიური სამართალია, ამ მხრივ არ განსხვავდება კერძო და საჯარო საბანკო სამართალი. საბანკო სამართლის მონესრიგებისას დიდი ყურადღება ექცევა ნორმატიული აქტების სახეებსა და იერარქიას. პარლამენტი იღებს საკანონმდებლო ნორმატიულ აქტებს, ხოლო კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებს გამოსცემს საქართველოს ეროვნული ბანკი და მასში შემავალი ორგანოები.²⁰⁹

საბანკო სამართლის ერთ-ერთი სუბიექტი კომერციული ბანკია, შესაბამისად, მისი მომნესრიგებელი კანონმდებლობა განისაზღვრება როგორც სპეციალური კანონით, ასევე კომერციული ბანკების საზედამხედველო ორგანოს, ეროვნული ბანკის მიერ გამოცემული კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტებით.²¹⁰

„თიბისი ბანკის“ „ხელშეკრულება ფიზიკური პირის საბანკო ოპერაციების წარმოების შესახებ“, ეხმიანება სსკ-ის 863-ე მუხლს (საიდუმლოების დაცვის ვალდებულება) და იღებს ვალდებულებას დაიცვას კლიენტის პერსონალური მონაცემები საბანკო ოპერაციების და ანგარიშთან დაკავშირებული ინფორმაციის საიდუმლოება (კონფიდენციალობა), რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა კლიენტთან საქმიანი ურთიერთობისას, კონფიდენციალობის დაცვა ძალაშია ხელშეკ-

²⁰⁸ სს „თიბისი ბანკის“ თანამშრომლებთან 2022 წლის 10-15 მარტს ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუ.

²⁰⁹ გაბისონია ზ., საბანკო სამართალი, თბილისი, 2017, 26-34.

²¹⁰ იქვე, 90.

რულების შეწყვეტის შემდეგაც.²¹¹ ამავე ხელშეკრულებით ბანკს ენიჭება უფლება კლიენტისთვის საბანკო მომსახურების ეფექტური და შეუფერხებელი განევის მიზნით, გამოითხოვოს კლიენტის პერსონალური მონაცემები სახელმწიფო სერვისების განვითარების სააგენტოს მონაცემთა ელექტრონული ბაზიდან საჭირო მოცულობით,²¹² ამავე მიზნით გადასცეს ინფორმაცია შესაბამისი რეპუტაციის მქონე კვლევით კომპანიებს.²¹³ კრედიტის გაცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღების, ანდა კლიენტის წინაშე ნაკისრი ვალდებულების შესრულების მიზნით მოითხოვოს და მიიღოს კლიენტის შესახებ მესამე პირ(ებ)თან თუ ადმინისტრაციულ ორგანო(ებ)ში არსებული ნებისმიერი სახის პერსონალური ინფორმაცია.²¹⁴

„ლიბერტი ბანკი“, მომსახურებით სარგებლობის პერიოდში და სახელშეკრულებო ურთიერთობების დასრულების შემდეგაც, იტოვებს უფლება დაამუშაოს მომხმარებელთა მონაცემები კონკრეტული მიზნებით,²¹⁵ კერძოდ, შეუზღუდავად მუშავდება პერსონალური ინფორმაცია: საბანკო მომსახურების სრულად და ჯეროვნად განხორციელებისთვის; ბანკის მომსახურების გასაუმჯობესებლად; განვითარებისთვის, რა დროსაც ბანკი ახორციელებს მონაცემთა სუბიექტის შესახებ არსებული ინფორმაციის, მათ შორის, საკრედიტო ისტორიის ანალიზს, სტატისტიკური მონაცემების ანალიზს; სხვადასხვა ანგარიშების, კვლევების ან/და პრეზენტაციების მოსამზადებლად და სადემონსტრაციოდ; უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, ასევე დანაშაულის პრევენციისთვის; არსებული კრედიტის ფარგლებში, კრედიტის პირობების ცვლილების შეთავაზებისთვის, რის აუცილებელ წინაპირობასაც შეთავაზების მომენტიდან მონაცემთა სუბიექტის საკრედიტო ისტორიის გადამოწმება წამოადგენს; ახალი ან/და დამატებითი საკრედიტო ან არასაკრედიტო პროდუქტების შეთავაზების მიზნით, რის სასურველ ან/და აუცილებელ წინაპირობასაც შეთავაზების მომენტიდან მონაცემთა სუბიექტის საკრედიტო ან/და ტრანზაქციული ისტორიის ან/და ქცევითი მახასიათებლების გადამოწმება წარმოადგენს; მარკეტინგული მიზნით, რაც გულისხმობს, როგორც ბანკის, ასევე მესამე პირების²¹⁶ მიერ სხვადასხვა პროდუქტების/მომსახურების პერიოდულ შეთავაზებას.²¹⁷ შესაბამისად, ბანკების მიერ მონაცემთა დამუშავების ფარგლები ფართოა, რასაც მომხმარებელთან სახელშეკრულებო ურთიერთობით არეგულირებენ.

²¹¹ ხელშეკრულება ფიზიკური პირის საბანკო ოპერაციების წარმოების შესახებ, მუხლი 7.2, იხ., <<https://bit.ly/38R67UI>> [18.04.2022].

²¹² იქვე, მუხლ. 7.4.

²¹³ იქვე, მუხლ. 7.10.6.

²¹⁴ იქვე, მუხლი 16.24.

²¹⁵ მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა – ლიბერტი, 5.1 პუნქტი, იხ., <<https://bit.ly/3vu7Hml>> [22.04.2022]

²¹⁶ იხ., <<https://bit.ly/3vu7Hml>> [22.04.2022]

²¹⁷ იქვე, მე-7 მუხლი.

IV. კონკურენცია დიდი მონაცემებისთვის და საკანონმდებლო ხარვეზი

1. ბანკებს შორის კონკურენცია მონაცემებისთვის

მონაცემების შეგროვება გასცდა საძიებო რესურსების სფეროს და გავრცელდა ისეთ სფეროებზე, როგორებიცაა დაზღვევა, საბანკო საქმე და სხვ.²¹⁸ მონაცემები გროვდება მონაცემთა შუამავლების (ბროკერების) მიერ. მონაცემთა ბროკერები, რომელთაც ვებსაიტებს აძლევენ უფლებას გამოიყენონ მათი მზა ჩანაწერები თუ პიქსელები, მონაცემთა ტექნოლოგიის გამოყენებით აგროვებენ მონაცემებს, რათა გაიყიდონ „მონაცემთა ბაზარზე“.²¹⁹ შესაბამისად, მონაცემების ეკონომიკური მნიშვნელობა განხილულ, და ზოგიერთ შემთხვევაში, აღიარებული იქნა ანტიმონოპოლიური ორგანოების მიერ. ეს კი შესაძლებლობას ქმნის კომპანიების მიერ მონაცემთა შეგროვებისა და დამუშავების ქცევის მიმართ გავრცელდეს კონკურენციის სამართალი, რაც დამოკიდებულია ფირმის შესაძლებლობებთან, კონკურენტებთან შედარებით, მოიპოვოს საბაზრო უპირატესობა მონაცემების კრეზულის შექმნითა და შენარჩუნებით.²²⁰

ბანკები ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშე მონაცემებს ამუშავებენ ავტომატური, ნახევრად ავტომატური ან არავტომატური საშუალებების გამოყენებით. მონაცემებს, მათ შორის, დიდ პერსონალურ მონაცემებს, მონაცემთა სუბიექტისგან ან მესამე პირებისგან მოიპოვებენ, აგროვებენ, ფოტოზე აღბეჭდავენ, ასრულებენ აუდიო ან ვიდეოჩანაწერას, ორგანიზებას უკეთებენ, ინახავენ, ცვლიან, ხელმისაწვდომს ხდიან მესამე პირებისთვის, ანადგურებენ, აჯგუფებენ;²²¹ ბანკი, ასევე, იღებს შესაძლებლობას დაამუშაოს კლიენტის პერსონალური მონაცემები საჭირო მოცულობით მომსახურების გაუმჯობესების მიზნით, ასევე შეუზღუდავად, ნებისმიერი მოცულობით, გამოითხოვოს პერსონალური მონაცემები მასზე არსებული კლიენტების შესახებ, სახელმწიფო ორგანოებიდან თუ მესამე პირ(ებ)ისგან.²²²

დიდი მონაცემების ეპოქაში, ადამიანების მონაცემთა უსაფრთხოება არ არის მხოლოდ პიროვნების პირადი ცხოვრების უსაფრთხოების დაცვის ტრა-

²¹⁸ Competition Law and Data, joint paper of The French Autorité de la concurrence and the German Bundeskartellamt, 10th May, 2016, 3.

²¹⁹ იქვე, 38-39.

²²⁰ იქვე, 53.

²²¹ მონაცემთა დაცვის პოლიტიკა – ლიბერტი, 5.2 პუნქტი, იხ., <<https://bit.ly/3vu7Hml>> [22.04.2022]

²²² ხელშეკრულება ფიზიკური პირის საბანკო ოპერაციების წარმოების შესახებ, იხ., <<https://bit.ly/38R67UI>> [18.04.2022].

დიციული პრობლემა, არამედ ადამიანთა მონაცემების ანალიზის საკითხი, რადროსაც ხდება ადამიანთა მდგომარეობის შესწავლა და მათი ქცევის პროგნოზირება.²²³

ბანკში დამუშავებული დიდი პერსონალური მონაცემები, რომლებიც ინახება მონაცემთა ბაზების სახით და ბანკები ქმნიან „ცოდნის კერძო ქსელს“, გამოიყენება კლიენტების ქცევებზე დაკვირვებისთვის, ფინანსური მდგომარეობის შესწავლისთვის, ეკონომიკური ვითარების გამოსაკვლევად და დგინდება მათი შესაბამისობა ბანკის მიზნებთან, კერძოდ, შეუძლია თუ არა ბანკს გასცეს მათზე საკრედიტო პროდუქტები, ასევე უკავშირდებიან პოტენციურ კლიენტს და სთავაზობენ საკრედიტო პროდუქტებს. შესაბამისად, მოპოვებულ დიდ პერსონალურ მონაცემებს აქვს ეკონომიკური და ქონებრივი ღირებულება, კერძოდ, მონაცემები არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეა, რომელიც გამოიხატება კლიენტის მოპოვებასა და საკრედიტო პროდუქტის პოტენციურ გაყიდვაში.

კონკურენტუნარიანობის მხრივ, მონაცემები, როგორც სტრატეგიული ნედლეული (წარმოების კომპონენტი), მაშინაა მნიშვნელოვანი, როდესაც მისი მოცულობის დონე ფირმას აძლევს შესაძლებლობას მონაცემებისგან მოიპოვოს ეკონომიკური სარგებელი, ხოლო ამ მოცულობის გარეშე ეკონომიკური სარგებელი მცირდება ანდა წყვეტს არსებობას. ამასთან, ციფრული ბაზრის მონოპოლიის დროს ძლიერი საბაზრო ძალის კომპანიები მოიპოვებენ მონაცემთა აუზიდან ინფორმაციას, ხოლო დანარჩენებს აქვთ შეზღუდული წვდომა მათზე.²²⁴ შესაბამისად, „საქართველოს ბანკსა“ და „თიბისი ბანკს“ აქვთ წვდომა კლიენტთა ბაზაზე, რომელშიც საქართველოში არსებულ კლიენტთა 92 პროცენტია თავმოყრილი.

ფირმების მიერ შექმნილი „ცოდნის კერძო ქსელი“, კერძო პირების ხელში უპრეცედენტო ბუნებისა და ფართო ძალაუფლების აკუმულირებას ახდენს, ხოლო ამ ძალაუფლებას შეუძლია დისკრიმინაციისგან დაცვისა და თანასწორობის ძირითადი უფლების ხელყოფა.²²⁵

²²³ Zhang D., Big Data Security and Privacy Protection, *Advances in Computer Science Research*, Vol. 77, Atlantic Press, 2018, 275.

²²⁴ Purtova N., Do Property Rights in Personal Data Make Sense after the Big Data Turn? Individual Control and Transparency, *Journal of Law and Economic Regulation*, Vol. 10, iss. 2, 2017, 71.

²²⁵ იხ. Bottis M., Bouchagiar G., Personal Data v. Big Data in the EU: Control Lost, Discrimination Found, *Open Journal of Philosophy*, Vol. 8, No 3, 2018, 192-205.

2. კანონმდებლობის ხარვეზი და პრაქტიკული სირთულეები დიდი მონაცემების მოწესრიგების კუთხით

2.1. დიდი მონაცემები და კანონმდებლობის ხარვეზი

2.1.1. იურიდიული პირის პერსონალური მონაცემები

ევროპაში პერსონალურ მონაცემთა დაცვა დაიწყო 1970-იან წლებში, როდესაც რამდენიმე სახელმწიფომ მიიღო კანონმდებლობა საჯარო ხელისუფლებისა და მსხვილი კომპანიების მიერ პერსონალური ინფორმაციის დამუშავების გასაკონტროლებლად. მოგვიანებით, ევროპის დონეზეც შეიქმნა მონაცემთა დაცვის ინსტრუმენტები.²²⁶

მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირის სამართალი ნაკლებად იცავს იურიდიული პირების პერსონალურ მონაცემებს, „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია“ აღიარებს ისეთი პერსონალური მონაცემების არსებობას (როგორებიცაა იურიდიული პირის სახელწოდება და სამართლებრივი ფორმა), რომელიც იურიდიულ პირს უკავშირდება, თუმცა ის ამავე რეგულაციის დაცვის სუბიექტი არ არის.²²⁷ თუმცა პერსონალური მონაცემები, რომლებიც უკავშირდება ფიზიკური პირის პროფესიულ ან სავაჭრო საქმიანობას, რეგულაციის დაცვის ობიექტია.²²⁸ მეტიც, ინფორმაცია, რომელიც ეხება პირის პროფესიულ საქმიანობას, შეიძლება ჩაითვალოს პერსონალურ მონაცემებად,²²⁹ მაგალითად, დასაქმებულის სამსახურეობრივი ელექტრონული ფოსტა და ტელეფონის ნომერი.²³⁰

ევროსასამართლომ პრეცედენტული გადაწყვეტილება მიიღო ერთ-ერთ საქმეზე, რომელშიც მოსარჩელე ითხოვდა, ლიკვიდირებული კომპანიის რეესტრიდან, რომლის ერთადერთი დირექტორი თვითონ იყო, ამოეღოთ მასთან დაკავშირებული პერსონალური მონაცემები, რადგან ისინი დაამუშავა სხვა კომპანიამ, რომელიც სპეციალიზებული იყო საბაზრო ინფორმაციის შეგროვებასა და დამუშავებაზე, ასევე რისკების შეფასებაზე. ლეჩეს სავაჭრო პალატამ არ ამორიცხა მისი პერსონალური მონაცემები კომპანიის რეესტრიდან. ევროსასამართლომ დაადგინა, რომ პირის პერსონალურ მონაცემებზე, რომლებიც ეხება კომპანიას და ეს კომპანია არის ლიკვიდირებული, გარკვე-

²²⁶ მონაცემთა დაცვის ევროპული სამართლის სახელმძღვანელო, ლუქსემბურგი, 2018, 22.

²²⁷ Recital 14 of General Data Protection Regulation (EU) 2016/679, OJ L 119, 4.5.2016.

²²⁸ იქვე, Recital 18.

²²⁹ საქმე C-615/13 P ClientEarth and PAN Europe v EFSA [2015], პარ. 30, ECLI:EU:C:2015:489.

²³⁰ Do the data protection rules apply to data about a company? იხ., <<https://bit.ly/3EHt08D>> [22.04.2022]

ული დროის შემდეგ, უნდა შეიზღუდოს ამავე მონაცემებზე მესამე პირების წვდომა.²³¹

საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს იურიდიული პირის პერსონალურ მონაცემებს. პერსონალური მონაცემები განიხილება მხოლოდ ფიზიკური პირის კონტექსტში. შესაბამისად, ბანკს არ შეუძლია დაიცვას მის მიერ კანონიერად მოპოვებული, დამუშავებული, დახარისხებული სტრუქტურირებული მონაცემთა კრებული, რადგან კონკურენტი ბანკის საიდენტიფიკაციო ნომრით სხვა კონკურენტი ბანკს შეუძლია მოიპოვოს მომხმარებელზე ისეთი ინფორმაცია, როგორიცაა კონკურენტი ბანკის სასარგებლოდ იპოთეკით დატვირთული ქონება,²³² ხოლო დიდი მონაცემების დამუშავებისა და პროფილირების მეთოდის გამოყენებით მარტივადაა შესაძლებელი პირის იდენტიფიცირება, რომელიც არის კონკურენტი ბანკის მომხმარებელი, რადგან საქართველოში ბანკების კლიენტთა ბაზები ფარავს ერთმანეთს, და ამდაგვარად ხდება კლიენტის გადმოპირება.

პროფილირებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მანქანური სწავლების ალგორითმი, რომელიც გავრცელებულია ფინანსურ ინსტიტუტებშიც. მანქანური სწავლებისას ალგორითმი ავტომატურად ახორციელებს მონაცემთა დამუშავებას და კანონზომიერებების პოვნას,²³³ რაც დიდი მონაცემების დამუშავებისას მისი დაცვის საშუალებას ამცირებს.

მაშინ, როდესაც კომპანიები იყენებენ დიდ მონაცემებს კონკურენტების შესასწავლად და მათზე ინფორმაციის მოსაპოვებლად,²³⁴ აუცილებელია საქართველოს კანონმდებლობამ გაითვალისწინოს ევროკავშირის გამოცდილება და შეიტანოს ცვლილება პერსონალური მონაცემების დაცვის კანონში, რომლის მიხედვითაც აღიარებული იქნება იურიდიული პირის პერსონალური მონაცემი და მისი გამოყენებით გართულება ქონებრივი ღირებულების დიდი მონაცემების დამუშავება. ასევე უნდა შეიზღუდოს ელექტრონული სერვისების ერთიან პორტალზე უძრავი ქონების რეესტრში განცხადების ძიებისას ფიზიკური პირის პირადი ნომრით, იურიდიული პირის საიდენტიფიკაციო ნომრითა და სახელით განაცხადების მოძიება.

²³¹ საქმე C-398/15 Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura di Lecce v Salvatore Manni [2017], პარ. 24, ECLI:EU:C:2017:197.

²³² სს „თიბისი ბანკის“ თანამშრომლებთან 2022 წლის 10-15 მარტს ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუ.

²³³ მანქანურ სწავლებების შესახებ დაწვრილებით იხ. Surden H., Machine learning and law: An overview, Research Handbook on Big Data Law, edited by Vogl R. Edward Elgar, 2021, 171-184.

²³⁴ Rutenberg A. D., Fogt H. W., Dryden B. R., The Antitrust Laws and Big Data, Big Data: A Business and Legal Guide, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015, 132.

2.1.2. კომერციული საიდუმლოება და კონფიდენციალური ინფორმაცია

ბიზნესისთვის მნიშვნელოვანია კომერციული საიდუმლოების დაცვა. მათ შორის, ინფორმაცია მომხმარებლებისა და მომწოდებლების შესახებ. მეტიც, მცირე და საშუალო ზომის ბიზნესისთვის კომერციული საიდუმლოება ღირებულება და ეყრდნობა მას, რომელიც აძლევს მის მფლობელს შესაძლებლობას შექმნას ინოვაციები და მიიღოს მოგება, ეს კი თავის მხრივ კონკურენციისთვისაა მნიშვნელოვანი.²³⁵

შესაბამისად, მნიშვნელოვანია კომერციული საიდუმლოების ერთიანი განმარტების ჩამოყალიბება, რათა არ შეიზღუდოს კომერციული საიდუმლოების სხვის მიერ უკანონოდ მოპოვებისგან დაცვის უფლება. განმარტებამ უნდა მოიცვას ე.წ. „ნოუ-ჰაუ“ – ტექნოლოგიური და ბიზნეს ინფორმაცია – რომლის საიდუმლოდ შენახვის ლეგიტიმური ინტერესი არსებობს და ასევე იმის ლეგიტიმური მოლოდინი, რომ კონფიდენციალურობა დაცული იქნება. მეტიც, კომერციული საიდუმლოების კანონი უნდა იცავდეს ისეთ ნოუ-ჰაუსა თუ ინფორმაციას, რომელსაც აქვს არა მხოლოდ არსებული, არამედ პოტენციური კომერციული ღირებულება. მსგავსი ინფორმაციის გამჟღავნება, სხვის მიერ უკანონოდ მოპოვება უშლის ხელს პიროვნების სამეცნიერო და ტექნიკურ, ბიზნეს თუ ფინანსურ ინტერესებს, სტრატეგიულ მდგომარეობასა თუ შეჯიბრებითობის უნარს.²³⁶

ევროკავშირის დირექტივამ კომერციული საიდუმლოების თაობაზე შეიმუშავა ბიზნეს ინფორმაციისა და ნოუ-ჰაუს უკანონო მოპოვებისგან დაცვის მექანიზმები, თუმცა ეს არ გულისხმობს ინტელექტუალური საკუთრების, კერძოდ, კომერციული საიდუმლოების ახალი უფლების შემოღებას. ინდივიდუალური მონაცემები, რომლებიც მოპოვებულია ურთიერთდაკავშირებული მანქანებისა და მოწყობილობების საშუალებით, არ ითვლება კომერციულ საიდუმლოებად, რადგან მათ, როგორც ინდივიდუალურ მონაცემებს, კომერციული ღირებულება არ გააჩნია. თუმცა მონაცემთა კრებული შესაძლოა ჩაითვალოს კომერციულ საიდუმლოებად, თუ კრიტერიუმებს დააკმაყოფილებს.²³⁷

საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, საბანკო საიდუმლოება არის კონფიდენციალური ინფორმაცია, დაუშვებელია იგი გადაეცეს სხვას, გარდა ეროვნული ბანკისა, მისი კომპეტენციის ფარგლებში. საბანკო საიდუმლოების გათქმა,

²³⁵ Trade Secret Directive (EU) 2016/943, OJ L 157, 15.6.2016, Recital 2.

²³⁶ იქვე, Recital 14.

²³⁷ Commission Staff Working Document on the free flow of data and emerging issues of the European data economy Accompanying the document Communication Building a European data economy, Brussels, 2 Final, SWD 2017, 20.

გავრცელება, პირადი სარგებლობისთვის გამოყენება, აკრძალულია.²³⁸ საბანკო საიდუმლოება არის მომხმარებლის პერსონალური ინფორმაცია, საბანკო გარიგებები, გადახდის ოპერაციები, ანგარიშიდან განხორციელებული ოპერაციები, ანგარიშზე არსებული ნაშთის შესახებ ინფორმაცია, რომელთა გადაცემა მესამე პირებისთვის დაუშვებელია, გარდა კანონით განსაზღვრული შემთხვევებისა. თუმცა საგადასახადო ორგანოს შეუძლია ზემოაღნიშნული ინფორმაცია სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე გადასცეს აშშ-ის კომპეტენტურ ორგანოს;²³⁹ ევროსასამართლომ მსგავსი ინფორმაციის გადაცემა კი დაუშვებლად მიიჩნია.

იმდენად, რამდენადაც კომერციული საიდუმლოების მქონე პირი აკონტროლებს ინფორმაციას, რომელიც უკავშირდება იდენტიფიცირებულ თუ იდენტიფიცირებად ფიზიკურ პირს, შესაბამისად, თვითონ არის მონაცემთა დამამუშავებელი.²⁴⁰ ამიტომ, მონაცემთა სუბიექტს უნდა ჰქონდეს იმ პერსონალურ მონაცემებზე წვდომის უფლება, რომელიც შეგროვდა და ეხება მას, რათა გააკონტროლოს მისი კანონიერად დამუშავების პროცესი. მათ შორის, ისეთ მონაცემებზეც, რომლებიც დამუშავებულია ავტომატური საშუალებებით და შექმნილია მონაცემთა სუბიექტის პროფილი. მონაცემთა დამამუშავებელმა უნდა უზრუნველყოს მონაცემთა სუბიექტის დისტანციური წვდომა მასზე არსებულ მონაცემებზე დაცული სისტემის საშუალებით, თუმცა მსგავსი წვდომა არ უნდა არღვევდეს სხვათა უფლებებს, კერძოდ კომერციული საიდუმლოებისა თუ ინტელექტუალური საკუთრების უფლებებს. თუმცა ეს მაინც არ უნდა იყოს მონაცემთა დამამუშავებლისთვის შესაძლებლობა, რომ მონაცემთა სუბიექტს მასზე არსებული ინფორმაციის მიწოდებაზე უარი უთხრას, მაგრამ მონაცემთა სუბიექტმა უნდა დააკონკრეტოს რა სახის ინფორმაციის მიღება სურს.²⁴¹

სამართლიანობისა და გამჭვირვალობის პრინციპი მოითხოვს, რომ მონაცემთა სუბიექტი ინფორმირებული იყოს მონაცემთა დამამუშავების ოპერაციისა და მიზნების თაობაზე, დამამუშავებელმა კი უნდა უზრუნველყოს მონაცემთა სუბიექტის ინფორმირება, თუ რა პირობებში მუშავდება პერსონალური ინფორმაცია. მეტიც, მონაცემთა სუბიექტი ინფორმირებული უნდა იყოს მის თაობაზე პროფილირების არსებობის შესახებ და პროფილირების შედეგების თაობაზე.²⁴²

²³⁸ საქართველოს კანონი „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“, მე-17 მუხლის პირველი პუნქტი.

²³⁹ იქვე, მე-17 მუხლის მე-3 პუნქტი.

²⁴⁰ European Data Protection Supervisor, opinion on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on the protection of undisclosed know-how and business information (trade secrets) against their unlawful acquisition, use and disclosure, 2014, Par. 6.

²⁴¹ General Data Protection Regulation (EU) 2016/679, OJ L 119, 4.5.2016, Recital 63.

²⁴² იქვე, Recital 60.

მონაცემთა სუბიექტს უნდა ჰქონდეს უფლება, არ იყოს იმ გადანაცვების მონაწილე, რომელიც მოიცავს მისი მონაცემების გაზომვას, პიროვნების ასპექტების შეფასებას, რომლებიც უკავშირდება მონაცემთა ავტომატურ დამუშავებას და მონაცემთა სუბიექტისთვის წარმოშობს სამართლებრივ შედეგებს, როგორცაა, მაგალითად, ონლაინ საკრედიტო განაცხადის ავტომატური უარყოფა, რომელშიც ადამიანი არ არის ჩართული. მსგავსი დამუშავება მოიცავს პროფილირებას, ხოლო პროფილირება დაშვებული უნდა იყოს მხოლოდ გადასახადებისგან თავის არიდების მონიტორინგისთვის, ანდა თაღლითობის პრევენციისთვის.²⁴³

პროფილირების თაობაზე ინფორმაციის მიწოდებისგან მონაცემთა დამმუშავებელი თავისუფლდება მხოლოდ მაშინ, თუ პროფილირება აუცილებელია მონაცემთა დამმუშავებელსა და მონაცემთა სუბიექტს შორის გაფორმებული ხელშეკრულების ძალაში შესასვლელად, თუ არსებობს ლეგიტიმური ინტერესი და პროფილირების პროცესი ნებადართულია ევროკავშირის, ანდა მისი წევრი სახელმწიფოების კანონმდებლობის მიერ, თანაც მონაცემთა სუბიექტი უნდა აცხადებდეს თანხმობას.²⁴⁴

პერსონალური მონაცემებთან მიმართებაში საქართველოს ეროვნულ ბანკს არ აქვს შემუშავებული მომწესრიგებელი ნორმები. იგი იცავს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპს, მხარეებმა თავისუფლად განსაზღვრონ მისი შინაარსი, რომელიც, მათ შორის, შესაძლებელია ითვალისწინებდეს მხარეთა გარკვეულ შეთანხმებებს კონფიდენციალურ ინფორმაციასთან დაკავშირებით.²⁴⁵ იმის მიუხედავად, რომ ეროვნული ბანკის ერთ-ერთი სტრატეგიაა ინოვაციური ბიზნესმოდელების შექმნისას კომერციულ ბანკებს შორის კონკურენციის ხელშეწყობა,²⁴⁶ მონაცემთა დაცვის კუთხით ეროვნული ბანკის პოლიტიკა არ სცილდება პერსონალური მონაცემების დაცვას მომხმარებლის უფლებების ჩრილში.²⁴⁷ მეტიც, პროფილირების ცნებას საქართველოს კანონმდებლობა არ იცნობს, რაც ამარტივებს სახელშეკრულებო ურთიერთობებში მის გამორიცხვას, როგორც პერსონალური მონაცემების დაცვის საშუალების შესაძლებლობას.

2.1.3. ინტელექტუალური საკუთრება და საავტორო უფლება

მომხმარებელსა და ბანკს შორის არსებული სახელშეკრულებო ურთიერთობებით მონაცემების სრულად დაცვა შეუძლებელია, თუ მონაცემები არ

²⁴³ იქვე, Recital 71.

²⁴⁴ იქვე, article 22.

²⁴⁵ საქართველოს ეროვნული ბანკის 2022 წლის 26 აპრილის წერილი.

²⁴⁶ საქართველოს ეროვნული ბანკის წლიური ანგარიში, თბილისი, 2020, 97.

²⁴⁷ საქართველოს ეროვნული ბანკის 2022 წლის 26 აპრილის წერილი.

არის დაცული ინტელექტუალური საკუთრების ან საავტორო უფლებით.²⁴⁸ ინტელექტუალური საკუთრებისა და საავტორო უფლებების სამართლის არასრულყოფილი კომბინაცია კი ვერ უზრუნველყოფს მონაცემთა კრებულის ჯეროვან დაცვას.²⁴⁹ ინტელექტუალური საკუთრების უფლება მაშინ ენიჭება პირს, თუ მონაცემთა შექმნაში ჩადებულია ინტელექტუალური ძალისხმევა, რომელიც იზომება ორიგინალურობით, სიახლით, გამორჩეულობითა თუ სხვა მსგავსი კრიტერიუმით.²⁵⁰

განსხვავებული მიდგომა აქვს საქართველოს საავტორო უფლებებთან მიმართებაში. საავტორო უფლება ეხება მხოლოდ მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების ნაწარმოებებს და იგი არ ვრცელდება იდეებზე, მეთოდებზე, პროცესებზე, სისტემებზე, საშუალებებზე, კონცეფციებზე, პრინციპებზე, აღმოჩენებსა და ფაქტებზე, მაშინაც კი, თუ ისინი გამოხატულია, აღწერილია, ახსნილია, ილუსტრირებულია ან ხორცშესხმულია ნაწარმოებში.²⁵¹ საავტორო უფლება ორიგინალური ნამუშევრის შემქმნელს მნიშვნელოვნად იცავს, ავტორს შეუძლია აკონტროლოს წვდომა საავტორო უფლებით დაცულ მასალაზე, აკონტროლოს მისი ცვლილება და გამოყენება. თუმცა ინდივიდუალური მონაცემები არ არის საავტორო უფლებით დაცვის ობიექტი,²⁵² პირიქით, დიდი მონაცემების ტექნოლოგიებს შეუძლია საავტორო უფლებების დაცვას შეუწყოს ხელი.²⁵³

საქართველოს კანონის მიხედვით, მონაცემთა ბაზაზე ინტელექტუალური საკუთრების გავრცელების შესაძლებლობის მიუხედავად, საავტორო უფლებები მონაცემთა ბაზებზე ვერ გავრცელდება, თუ ის სამეცნიერო ხასიათს არ ატარებს. მით უმეტეს, დიდ მონაცემებსა და დიდ პერსონალურ მონაცემებზე იქნება ისინი სტრუქტურირებული, ნახევრად-სტრუქტურირებული თუ არასტრუქტურირებული.

²⁴⁸ Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, *Toreador, Internal Rev. No. 1*, December 31, 2016, 139.

²⁴⁹ Tantleff A. K., *Licensing Big Data, Big Data: A Business and Legal Guide*, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015, 93.

²⁵⁰ Debussche J., César J., Van Asbroeck B., Zebrowska N., Bakker L., Ownership and Intellectual Property Aspects of Data Management in a Big Data Context, *Toreador, Internal Rev. No. 1*, December 31, 2016, 144.

²⁵¹ საქართველოს კანონი „საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ“, მე-5 მუხლი.

²⁵² Tantleff A. K., *Licensing Big Data, Big Data: A Business and Legal Guide*, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015, 93.

²⁵³ იხ. Seng D., *Big Data and Copyright Law, Research Handbook on Big Data Law*, edited by Vogl R., Edward Elgar, 2021, 87–114.

2.2. დიდი მონაცემები და სამართლის პრაქტიკული სირთულე

დიდი მონაცემებისა და ტექნოლოგიების განვითარება სამართალს გა-
მონევეების წინაშე აყენებს.²⁵⁴ სამართლის სტრუქტურა უფრო რთულდება,
რადგან რთულდება მის მიერ მონესრიგებული საზოგადოებრივი ურთიერთო-
ბები, რომელიც ციფრული ტრანსფორმაციის შედეგად კომპლექსური ხდება,
მეტიც ხელოვნური ინტელექტი, რომელიც ალგორითმზეა დაფუძნებული,
ბევრ ფუნქციას საკუთარ თავზე იღებს, მათ შორის, სამართლის სფეროშიც.²⁵⁵
შესაბამისად, კანონმდებლობის დახვეწა და უკვე არსებულ რეალობასთან მი-
სადაგებაა საჭირო.

მონაცემებს აქვს როგორც ეკონომიკური, ასევე შინაგანი ღირებულება. მო-
ნაცემთა საკუთრების უფლება საშუალებას აძლევს მხარეს, რომ აკონტროლოს
სხვათა დაშვება მონაცემებზე. დიდი მონაცემების შემთხვევაში საკუთრების სა-
კითხი გართულებულია, რადგან ის სხვადასხვა წყაროდან მიღებული მონაცემ-
თა ერთობლიობაა და შეიცავს დიდი მოცულობის მონაცემებს, მეტიც, მისი და-
მუშავებისას წარმოიქმნება ახალი მონაცემები, რომლებიც ისეთივე ღირებულება,
როგორც თავდაპირველი მონაცემები. თუმცა აღნიშნული საკითხის მოგვარება
შესაძლებელია სახელშეკრულებო ურთიერთობის, კერძოდ, ლიცენზიის ხელშე-
კრულების დადებით ლიცენზიის მიმცემსა და ლიცენზიის მიმღებს შორის – რო-
მელთაგან ლიცენზიის მიმცემი მესამე პირს აძლევს წვდომას დიდ მონაცემებზე,
ლიცენზიის მიმღები კი ღებულობს წვდომას დიდ მონაცემებზე²⁵⁶ – ხოლო ხელ-
შეკრულებაში უნდა ეწეროს, რომ ლიცენზიის მიმცემი არის მონაცემთა კრებუ-
ლის, მისი შინაარსისა და ნებისმიერი ალგორითმის მესაკუთრე.²⁵⁷ თავის მხრივ,
როდესაც პოზიტიურ სამართალს პრობლემა აქვს, ხელშეკრულება, როგორც
აქტი, ნორმატიული ფაქტია და მას აქვს ნორმატიული ძალა.²⁵⁸ მეტიც, რალაცის
„არცოდნა ინდივიდებს უბიძგებს პრობლემების ექსპერიმენტების გზით გადაჭ-
რისკენ – ვიდრე არ იპოვიან ეფექტურ მეთოდს, მანამდე ცდიან სხვადასხვა მე-
თოდებს“²⁵⁹, შესაბამისად, დიდი მონაცემების დაცვისთვის, სახელშეკრულებო

²⁵⁴ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, 2017, 404.

²⁵⁵ პროფ. გიორგი ხუბუა – სამართლის დიგიტალიზაცია, იხ., <<https://bit.ly/3FmSSa6>> [06.05.2022]

²⁵⁶ Tantleff A. K., Licensing Big Data, Big Data: A Business and Legal Guide, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015., 91.

²⁵⁷ იქვე, 95.

²⁵⁸ ნანეიშვილი გ., სამართლის ნამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთები-
სა, თბილისი, 2019, 195.

²⁵⁹ C. f. F. A. Hayek, The Use of Knowledge in Society, 35 AM. ECON. REV. 519, 521–24 (1945) (discussing different forms of knowledge, and stressing the importance of knowledge

ურთიერთობები მნიშვნელოვანი მეთოდია, რადგან ფაქტის ნორმატიულობა არა კანონიდან, არამედ ფაქტის შინაგანი ბუნებიდან გამომდინარეობს, ამიტომ, ხელშეკრულება, შეთანხმება თუ დაპირების აქტი პოზიტიური სამართლისგან დამოუკიდებლად ქმნის უფლებამოსილებისა და ვალდებულების განწყობას.²⁶⁰

სახელშეკრულებო ურთიერთობები საბანკო კონკურენციის პირობებში, ვერ ქმნის კეთილსინდისიერი კონკურენციის პირობებს. საქართველოს კანონის მიხედვით ეკონომიკური აგენტების მიერ არაკეთილსინდისიერ ქმედებად ითვლება და აკრძალულია სამეცნიერო-ტექნიკური, საწარმოო ან სავაჭრო ინფორმაციის ან კომერციული საიდუმლოების მისი მფლობელის თანხმობის გარეშე მიღება, მოპოვება, გამოყენება ან გავრცელება.²⁶¹ კონკურენციის კანონის დარღვევის გამო პირს უფლება აქვს მიმართოს სასამართლოს, სააგენტოსთვის მიმართვის გარეშე.²⁶² სახელშეკრულებო ურთიერთობები – იქნება ეს მომხმარებელსა და ბანკს, თუ დიდი მონაცემების დამმუშავებელ კომპანიასა და ბანკს შორის – ვერ უზრუნველყოფს მცირე ბანკების მიერ ეკონომიკური ღირებულების მქონე მონაცემების დაცულობას მათი გამჟღავნებისა თუ სხვა კონკურენტი ბანკისმიერი მოპოვებისგან მაშინ, როდესაც კონკურენტი ბანკი გაცილებით მეტ საბაზრო ძალაუფლებას ფლობს. საქართველოში ორი ბანკი ფლობს საბაზრო ძალაუფლების 80%-მდე, მათ აქვთ წვდომა საქართველოში მცხოვრებ მომხმარებელთა აბსოლუტური უმრავლესობის მონაცემებზე, ქმნიან „ცოდნის კერძო ქსელს“, რაც უკვე გულისხმობს მათ ხელში ძალაუფლების აკუმულირებას. ეს კი არღვევს თანასწორობის პრინციპს კეთილსინდისიერი კონკურენციის წარმართვისთვის.

აშშ-სა და ევროკავშირის კონკურენციის სამართალი აფასებს ბიზნესის ერთმანეთის მიმართ ქცევის სამართლიანობას, კერძოდ, თუ ფირმის ქცევა გარეგნულად არაშეჯიბრებითია და ავნებს კონკურენციას, მსგავსი პრაქტიკა ავტომატურად დასაგმობი ხდება, მიუხედავად იმისა, აღნიშნული პრაქტიკა კონკურენციისთვის პოტენციურად სარგებელიანია თუ არა. მათ შორის, ფირმების ისეთი პრაქტიკაც, როდესაც კონკურენტები ფასების ფიქსირებას ახდენენ, ინანილებენ მომხმარებლებსა თუ კლიენტებს, იყოფენ ტერიტორიებს. ევროპისა და ამერიკის კონკურენციის სამართლის მიხედვით, თუ ფირმის პრაქტიკა

particularized to the circumstances in decision-making) ნაშრომიდან: Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., *The Law and Big Data*, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, 2017, 403.

²⁶⁰ ნანიშვილი გ., სამართლის ნამდვილობა და ცდა ნორმატიული ფაქტების დასაბუთებისა, თბილისი, 2019, 160.

²⁶¹ საქართველოს კანონი „კონკურენციის შესახებ“, მე-113 მუხლის მე-2 პუნქტის „ე“ ქვეპუნქტი.

²⁶² იქვე, 28-ე მუხლის პირველი პუნქტი.

კონკურენციისთვის პოტენციურად სარგებლის მომტანია, მაშინ გამოიყენება მიზანშეწონილობის ანალიზი (“rule-of-reason” analysis)²⁶³, კერძოდ, ფირმების პრაქტიკის არასაკონკურენტო ეფექტი საფუძვლიანად უნდა გადანონოს საკონკურენტო ეფექტმა: პრაქტიკამ არ უნდა შექმნას საბაზრო ძალაუფლება ერთი ფირმის ხელში, პრაქტიკამ უნდა შექმნას პოტენციური სარგებელი და გაზარდოს ეფექტიანობა და პრაქტიკის იგივე დადებითი სარგებელი მიღწეულ უნდა იქნეს სხვა ნაკლებად შემზღუდველი საშუალებებით. თუ სავაჭრო პრაქტიკა ვერ გაივლის მიზანშეწონილობის ანალიზის ტესტს, მაშინ კონკურენციის სამართალი დარღვეულად ჩაითვლება.²⁶⁴ საქართველოს სამართალი არ განიხილავს დიდი მონაცემების ეფექტს კონკურენციის სამართლიანად წარმართვისთვის, ეროვნული ბანკი მონაცემების მოწესრიგებას სრულად ანდობს სახელშეკრულებო ურთიერთობებს მომხმარებელსა და ბანკს შორის.²⁶⁵

საქართველოში დიდი პერსონალური მონაცემების დაცვა შესაძლებელია მომხმარებელთა უფლებების ჭრილში, მომხმარებელსა და ბანკს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობის საფუძველზე. აღნიშნული ხელშეკრულების საფუძველზე ბანკი იკისრებს მონაცემთა სუბიექტის დიდი პერსონალური მონაცემები დაიცვას კონფიდენციალური ინფორმაციის ბუნებიდან გამომდინარე და თან გამოიყენებს კანონით დაშვებული მიზნებისთვის. აღნიშნული სახელშეკრულებო ურთიერთობა წესრიგდება სამოქალაქო კოდექსით, ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის გათვალისწინებით, მხარეების მიერ განსაზღვრული ძირითად პირობებზე შეთანხმების საფუძველზე. მომხმარებელსა და ბანკს შორის დადებული ხელშეკრულება უნდა შეიცავდეს გამჭვირვალე დებულებებს იმ მიზნების შესახებ, რა მიზნებითაც გამოყენებული იქნება დიდი პერსონალური მონაცემები. თუმცა აქვე გასათვალისწინებელია, რომ მომხმარებელსა და ბანკს შორის არსებული სახელშეკრულებო ურთიერთობა ბოლომდე ვერ უზრუნველყოფს დიდი პერსონალური მონაცემების დაცვას, რადგან საქართველოს კანონმდებლობა არ ითვალისწინებს პროფილირებას, როგორც პერსონალური მონაცემის შემადგენელ ნაწილს. ასეთ ვითარებაში, ზოგიერთი ბანკი – რომელიც ფლობს ბაზრის უდიდეს ნაწილს და მის ბაზაში ირიცხება მომხმარებელთა აბსოლუტური უმრავლესობა – ფლობს საბაზრო ძალაუფლებას, ხოლო მის ხელთ არის „ცოდნის კერძო ქსელები“, რომლებშიც თავმოყრილია იმ კლიენტთა

²⁶³ დეტალური ინფორმაციისთვის იხ., Carrier A. M., *The Four-Step Rule of Reason, Antitrust*, Vol. 33, No. 2, Spring 2019.

²⁶⁴ Rutenberg A. D., Fogt H. W., Dryden B. R., *The Antitrust Laws and Big Data, Big Data: A Business and Legal Guide*, edited by Kalyvas J. R., Overly M. R., Boca Raton, 2015, 116-117.

²⁶⁵ საქართველოს ეროვნული ბანკის 2022 წლის 26 აპრილის წერილი.

ბაზაც, რომლებიც არიან სხვა, მცირე ბანკის კლიენტებიც, ამიტომ, შესაძლებელია დაირღვეს კეთილსინდისიერი კონკურენციის პირობები.

დიდი პერსონალური მონაცემების, როგორც მონაცემთა კრებულის დაცვა შესაძლებელია კომერციული საიდუმლოების კუთხით. თუმცა მონაცემთა კრებულს, საქართველოს კანონმდებლობის თანახმად, უნდა ჰქონდეს ეკონომიკური ღირებულება, არსებული ეკონომიკური ღირებულება და არა პოტენციური, სხვა შემთხვევაში, განსხვავებით ევროკავშირის დირექტივის მოთხოვნებისგან, ის ვერ დააკმაყოფილებს კომერციული საიდუმლოებისთვის აუცილებელ კრიტერიუმს. შესაბამისად საქართველოს კანონმდებლობა უნდა შეესაბამებოდეს თანამედროვე გამოწვევებს, ციფრული ეკონომიკისა და ციფრული ტექნოლოგიების გათვალისწინებით უნდა მოხდეს კანონმდებლობის დახვეწა, რადგან დიდი მონაცემების ეპოქაში, რთულია თანასწორობის პრინციპის დაცვა.

სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს კანონმდებლობის სახით ის მცირედი, რითიც იხელმძღვანელებს მცირე ბანკები და დაიცავს საკუთარ უფლებებს. კაცობრიობის განვითარება მიიღწევა სიახლისკენ სწრაფვით და არა წინასწარ განსაზღვრული კონსტრუქციებით.²⁶⁶ ევოლუცია მიმდინარეობს არა განცალკევებული აგენტების, არამედ ურთიერთდაკავშირებული აგენტების თანამშრომლობით, რომლებიც ცოდნას ერთმანეთში ცვლიან. ცოდნა მრავალსახეობრივია და ამ მრავალსახეობრიობის ერთობლიობაა, „მცოდნე“ ერთეულები ხშირად არა ინდივიდუუმები, არამედ ერთმანეთთან დაკავშირებული ინდივიდუუმების ერთობლიობაა.²⁶⁷ თუ კანონი ვერ ახდენს რეალობის ინტერპრეტაციას, მაშინ შეცვლილი საზოგადოებრივი ურთიერთობები მოუწესრიგებელი ხდება და ირღვევა თანასწორობის პრინციპიც. რეალობის ინტერპრეტაცია ხშირად კოლექტიური მცდელობის შედეგია, რომელიც პიროვნებათა ურთიერთობებიდან გამომდინარეობს. ისეთ სისტემაში, რომელშიც ცოდნა განაწილებულია, სისტემის სხვადასხვა მონაწილეს შემოაქვს უნიკალური ცოდნა და სისტემის ფუნქციონირება დამოკიდებულია სისტემის ურთიერთდაკავშირებული ელემენტების კანონზომიერებებზე.²⁶⁸ შესაბამისად, ბანკებისთვის კონკურენციის პირობებში ქონებრივი ღირებულების მქონე დიდი მონაცემების დაცვის შესაძლებლობა გადის სასამართლოზე, რომელსაც აქვს ძალაუფლება მოახდინოს კანონის ფართო ინტერპრეტაცია ისე, რომ ის მოერგოს არსებულ ვითარებას.²⁶⁹

²⁶⁶ Devins C., Felin T., Kauffman S., Koppl R., The Law and Big Data, Cornell Journal of Law and Public Policy, Vol. 27, 2017, 403.

²⁶⁷ იქვე, 405.

²⁶⁸ იქვე, 406.

²⁶⁹ იხ., ჭეიშვილი ი., „პენუმბრის“ მნიშვნელობა სამართალში და მისი შინაარსობრივი ევოლუცია პარტამდე, „სამართლის მეთოდები“, №2, 2018, 21-32.

სასამართლოს გზით საკუთარი უფლებების დაცვისთვის, კანონის განმარტებისას მნიშვნელოვანია ის პრინციპები და ღირებულებები, მორალურ-პოლიტიკური სტანდარტები, რომლებიც კანონის განმარტებაში დახმარებას გაუწევს მოსამართლეს. აუცილებელია კანონის გამოსაზღვრება (**individuation of law**), რაც ნიშნავს სამართლის წესების ქსელში განლაგებული სამართლის სხვადასხვა მიმართულებიდან კანონის გამოწრთობას. დიდი მონაცემების ეპოქაში, საბანკო კონკურენციის პირობებში რთულია მცირე ბანკებმა საკუთარი უფლებები დაიცვან, როდესაც შეუძლებელია სამართლის სისტემაში კანონის სტრუქტურისა და მისი კავშირით სხვა კანონებთან²⁷⁰ მოხდეს დიდი მონაცემების დაცვა და თანასწორობის უზრუნველყოფა.

მცირე ბანკები მოკლებულნი არიან სამართლებრივი მექანიზმებით დაიცვან საკუთარი უფლებები, რადგან ქართული კანონმდებლობა არ აღიარებს იურიდიული პირის პერსონალურ მონაცემებს, პერსონალურ მონაცემებად არ არის განხილული პროფილირება, რომელიც ბანკებს ეხმარება ავტომატიზებული და არავტომატიზებული დამუშავების მეთოდით გამოიკვლიონ კლიენტთა ჩვევები და შესთავაზონ პროდუქტი მაშინაც კი, როდესაც ისინი სხვა ბანკის კლიენტები არიან.²⁷¹

V. დასკვნა

დიდი მონაცემები „ნედლ“ მდგომარეობაში ინახება, იგი მოიპოვება მანქანური სწავლების შედეგად შემუშავებულ ალგორითმსა და ემპირიულ ანალიზზე დაყრდნობით. მას მაღალი სიჩქარე, მრავალფეროვნება და მოცულობა ახასიათებს. მისი მოპოვების წყარო მრავალია, თუმცა სოციალური ქსელები, მანქანური და ტრანზაქციული მონაცემი სამი ძირითადი წყაროა. დიდი მონაცემები შეიძლება იყოს სტრუქტურირებული, ნახევრადსტრუქტურირებული და არასტრუქტურირებული. ასევე მონაცემების დამუშავების შედეგად წარმოიშობა ახალი მონაცემები, რომელიც, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს დიდი მონაცემი.

დიდ მონაცემებს აქვს ეკონომიკური ღირებულება და, შესაბამისად, პრაქტიკული დანიშნულება კომპანიებისთვის. დიდი მონაცემებს აქვს ქონებრივი ღირებულებაც, მისი ყიდვა და გაყიდვა შესაძლებელია, ხოლო ყველაფერს რასაც ეკონომიკური ღირებულება აქვს, რისი გამოხატვაც შეიძლება მატერიალურ ღირებულებაში, ფიზიკური ან იურიდიული პირისთვის მოაქვს ფულადი ღირებულების მქონე სიკეთე, არის სანივთო უფლების წყარო, შესაძლებელია მისი ფლო-

²⁷⁰ იხ. Penner J., *The Individuation of the Law of Property*, New-York, 1997.

²⁷¹ სს „თიბისი ბანკის“ თანამშრომლებთან 2022 წლის 10-15 მარტს ჩატარებული სიღრმისეული ინტერვიუ.

ბა, განკარგვა და სარგებლობა, მისი დაცვა სხვათა ხელყოფისგან, რათა მისმა კანონიერმა მფლობელმა მიიღოს მატერიალური სარგებელი, ანდა სხვა პირის მიმართ წარმოეშვას მოთხოვნის უფლება.

დიდი მონაცემების მომწესრიგებელი ერთიანი კანონმდებლობა არ არსებობს. მისი მოპოვებისა და დამუშავებისთვის ევროპის კავშირსა და მის წევრ-სახელმწიფოებში გამოიყენება სხვადასხვა ნორმატიული აქტები, რომლებიც პერსონალური მონაცემების დაცვას უზრუნველყოფს. ევროკავშირი პერსონალურ მონაცემებს აღიარებს, როგორც ძირითად უფლებას, ხოლო „მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციის“ მიღების შემდეგ კი დიდი მონაცემები, რომლებიც მოიცავს პერსონალურ მონაცემებს, მოექცა რეგულაციის მომწესრიგების სფეროში. მეტიც, ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადაწყვეტილებები – „შრემსი I“ და „შრემსი II“ საქმეებით განამტკიცებს პერსონალური მონაცემების დაცვის აუცილებლობას, როგორც ძირითად უფლებას, და ასევე ცვლის მონაცემებზე დაფუძნებული ბიზნესს.

საქართველოში საავტორო უფლებებისა და კომერციული საიდუმლოების დაცვის რეჟიმები ვერ უზრუნველყოფს დიდი მონაცემების დაცვის იმ მინიმალურ შესაძლებლობას, რაც ევროკავშირშია შესაძლებელი. საქართველოს კანონმდებლობით დაცულია მონაცემთა ბაზის შემქმნელის, ანდა მასზე საავტორო უფლების მქონე პირის ქონებრივი უფლება, ესეც იმ შემთხვევაში, თუ მონაცემთა ბაზა არის ნაწარმოები, ანუ ინტელექტუალურ-შემოქმედებითი საქმიანობის შედეგი, ან მის გასაუმჯობესებლად განუღებია მნიშვნელოვანი ინვესტიცია. ასევე მონაცემთა ბაზები უნდა იყოს სისტემატიზებული. ასეთ შემთხვევაში სტრუქტურირებული დიდი მონაცემები მაშინ იქნება დაცვის ობიექტი, თუ მასზე დახარჯულია რესურსი, როგორც ადამიანური, ასევე ფინანსური, მანქანისმიერი მონაცემთა კრებული ვერ იქნება დაცვის ობიექტი. მეტიც, არასტრუქტურირებული ან ნახევრადსტრუქტურირებული მონაცემები საერთოდ ვერ გახდება დაცვის ობიექტი, ასევე, ამავე მონაცემთა ბაზებში შემავალი ინფორმაციის ნაწილი ვერ იქნება სამართლებრივი დაცვის ობიექტი, თუნდაც მნიშვნელოვან და ღირებული ინფორმაციას შეიცავდეს.

მნიშვნელოვანი და ღირებული ინფორმაციის დასაცავად, შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კომერციული საიდუმლოების ცნება, თუმცა ასეთ შემთხვევაში, კომერციული საიდუმლოების შესახებ მისმა მფლობელმა უნდა განაცხადოს და კომერციული საიდუმლოების დაცვა უნდა ემსახურობდეს საიდუმლოს მფლობელის ნორმალური საქმიანობის, ფუნქციონირების დაცვას. მეტიც საქართველოს კანონმდებლობის განმარტებით, კომერციული საიდუმლოების დაცვის ფუნქციით ვერ ისარგებლებს პოტენციური ეკონომიკური ღირებულების ინფორმაცია, როგორც ეს შესაძლებელია ევროკავშირსა და აშშ-ში.

შესაბამისად, აუცილებელია საქართველომ მიიღოს ერთიანი ჩარჩო კანონი, რომელშიც გაწერილი იქნება კომერციული საიდუმლოების ცნება და მისი დაცვის მექანიზმები, მათ შორის, პოტენციური ეკონომიკური ღირებულების ინფორმაციის დაცვის შესაძლებლობაც, რადგან დიდ მონაცემებს გარკვეულ შემთხვევებში რეალურთან შედარებით, პოტენციური ღირებულება აქვს. დიდი მონაცემების ტექნოლოგიების დანერგვა კომპანიის ღირებულებას ზრდის. დიდი მონაცემების ტექნოლოგიებში ინვესტიციები და მათი გამოყენება კი ბანკებს კონკურენტუნარიანს ხდის, რადგან ბანკები ცდილობენ შეაგროვონ ყველა შესაძლო ინფორმაცია კონკრეტულ მომხმარებელზე, როგორიცაა იპოთეკები, ფინანსების მართვა და ანგარიშები.

კომპანიებისთვის მონაცემთა ბაზების უსაფრთხოება საყურადღებო საკითხია, განსაკუთრებით მონაცემთა შემნახველთან მიმართებაში. მცირე შემთხვევაში კი შეუძლია გამოიწვიოს კომპანიის დანაკარგები როგორც ფინანსური, ასევე რეპუტაციული, ამიტომ, კომპანიები დიდ ყურადღებას უთმობენ კონფიდენციალობის საკითხს.

საქართველოში ბანკები მოიპოვებს შიდა თუ გარე კლიენტების დიდ პერსონალურ მონაცემებს, როგორებიცაა სახელი და გვარი, მზა ფაილები, ტელეფონის ნომერი, მისამართი, ელფოსტა, ინფორმაცია საკრედიტო პროდუქტების შესახებ, უზრუნველყოფილი სესხების შესახებ და თვითონ უზრუნველყოფის შესახებაც. ხდება მათი შეკვრა მონაცემთა კრებულად და ინახება ბანკში კომპანიის მიზნებისთვის. ბანკი ადგენს მონაცემთა ბაზებს მიღებული დიდი პერსონალური მონაცემების დამუშავების შედეგად, ინახავს და ქმნის „ცოდნის კერძო ქსელს“.

საქართველოში 14 კომერციული ბანკიდან, მომხმარებელთა ბაზების მიხედვით, ორი ბანკი ფლობს საქართველოს ბაზრის 74,1%-ს, ხოლო თითოეული ბანკის კლიენტთა რაოდენობა 92 და 64%-ია. შესაბამისად ისინი ფლობენ ინფორმაციას ერთმანეთის კლიენტების შესახებ, რადგან არსებობენ კლიენტები, რომლებიც სარგებლობენ ორივე ბანკის მომსახურებით, ამიტომ, საქართველოში არსებული ორი ბანკი ფლობს იმ კლიენტთა დიდ პერსონალურ მონაცემებს, რომლებიც სხვა ბანკებშიც არიან რეგისტრირებულნი კლიენტებად. ასევე, მათ უმარტივედბათ ციფრული არხებიდან მონაცემთა მოპოვება, რადგან ინტერნეტ-ბანკის მომხმარებლები წლიდან წლამდე იზრდება.

ბანკში დამუშავებული დიდი პერსონალური მონაცემები, რომლებიც ინახება მონაცემთა ბაზების სახით, გამოიყენება კლიენტების პროფილირებისთვის. შესაბამისად, მოპოვებულ დიდ პერსონალურ მონაცემებს აქვს როგორც რეალური, ასევე პოტენციური ეკონომიკური და ქონებრივი ღირებულება, კერძოდ, მონაცემები არამატერიალური ქონებრივი სიკეთეა, რომელიც გამოიხატება კლიენტის მოპოვებასა და საკრედიტო პროდუქტის პოტენციურ გაყიდვაში.

ბანკების მიერ მონაცემთა დამუშავების ფარგლები ფართოა, რასაც მომხმარებელთან სახელშეკრულებო ურთიერთობით არეგულირებს. სახელშეკრულებო ურთიერთობები – იქნება ეს მომხმარებელსა და ბანკს, თუ დიდი მონაცემების დამმუშავებელ კომპანიასა და ბანკს შორის – ვერ უზრუნველყოფს მცირე ბანკების მიერ ეკონომიკური ღირებულების მქონე მონაცემების დაცულობას მათი გამჟღავნებისა თუ სხვა კონკურენტი ბანკისმიერი მოპოვებისგან მაშინ, როდესაც კონკურენტი ბანკი გაცილებით მეტ საბაზრო ძალაუფლებას ფლობს.

საქართველოს სამართალი არ განიხილავს დიდი მონაცემების ეფექტს კონკურენციის სამართლიანად წარმართვისთვის, ეროვნული ბანკი მონაცემების მონესრიგებას სრულად ანდობს მომხმარებელსა და ბანკს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობებს, ამიტომ, დიდი მონაცემების დაცვა სამოქალაქოსამართლებრივი მექანიზმებითაა შესაძლებელი. შესაბამისად, მცირე ბანკები მოკლებულნი არიან სამართლებრივი მექანიზმებით დაიცვან საკუთარი უფლებები, რადგან ქართული კანონმდებლობა არ აღიარებს იურიდიული პირის პერსონალურ მონაცემებს, პერსონალურ მონაცემებად არ არის განხილული პროფილირება, რომელიც ბანკებს ეხმარება ავტომატიზებული და არავტომატიზებული დამუშავების მეთოდით გამოიკვლიონ კლიენტთა ჩვევები და შესთავაზონ პროდუქტი მაშინაც კი, როდესაც ისინი სხვა ბანკის კლიენტები არიან.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, „პერსონალურ მონაცემთა დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონში უნდა შევიდეს ცვლილებები, რომელშიც პროფილირება აღიარებული იქნება პერსონალურ მონაცემად, რაც მომხმარებელს დაიცავს უფრო მაღალი სტანდარტით; კომპანიებს გაუჭირდებათ მომხმარებელთა პროფილირება განახორციელონ ისე, რომ ამის შესახებ არ აცნობონ მონაცემთა სუბიექტს. ასევე უნდა შევიდეს ცვლილება ამავე კანონში და იურიდიული პირის პერსონალური მონაცემები აღიარებულ უნდა იქნეს, ცნების დონეზეც მაინც, რაც კომპანიებს მისცემს საშუალებას დაიცვან საკუთარი დიდი მონაცემები ხელყოფისგან. ამავდროულად, უნდა შევიდეს ცვლილება საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №487, „საჯარო რეესტრის შესახებ“, და უნდა შეიზღუდოს საჯარო რეესტრის ამონაწერის მოპოვება იურიდიული პირის საიდენტიფიკაციო ნომრითა და ფიზიკური პირის პირადი ნომრით, რაც დაიცავს მომხმარებელს დიდი მონაცემების არამიზნობრივი მოპოვებისგან.